AVDOMARI TALÆI RHETORICA,

E

P. RAMI REGII PROFESSORIS PRÆLECTIONIBVS OBSERVATA,

EDINBURGI,
Excudebat Andreas Hart. 1621.

AVDOMARI
TALÆI
RHETORICA.

i

P. RAMI REGIS
PROFESSORIS PRÆ-
LECTIONIBVS OB-
SERVATA.

EDINBURGI,
Excudebat Andreas Hart. 1631.

P. RAMVS
Lectori.
S.

HAbes lector in duobus libellis Rhetoricam Elocutionis & actionis, ab Audomaro Talæo non tantùm è Rhetorum officinis depromptam, sed ex eloquentum hominum spatijs observatam, & legittimà in primis methodo conformatam. Quicquid enim Aristotelis vel Isocratis arculæ, quicquid Ciceronis vel Quintiliani ὑποθήκαι de hac arte complectuntur, id totum hîc copiosè & integrè propositum est. Hîc insignibus poëtarum & oratorum exemplis, id est usu, ipsius eloquentiæ magistro, demonstratum & illustratum, quæ sit in Tropis gratia, quæ deliciæ sint in figuris verborum, qui in figuris sententiarum nervi ac thori, quæ vis in voce, quæ medulla sit in gestu totaque actione: corpusq; artis universũ, partibus ac membris aptissimè compositum atq; collocatum. Deniq; vivam quandã eloquentiæ ima-

ginem Apelles hic noſter tibi repræſentare voluit, quò facilius præſtantium in dicendo hominum Rhetoricas virtutes & intelligeres, & intellectas imitando & commentando tibi comparares. Qua laude, Grammatica omnium artium apud omnes ſcholas, de quibus quicquam noſſe potui, cumulatiſſima eſt, paucis præceptis exercitatione frequenti & aſſidua, Grammaticos innumerabiles informando. Rhetorica ſi ita doceretur, ſi ita exerceretur, oratores tam multos exhiberet, quam multos Grammaticos, Grammatica quotidie nobis exhibet. Si quid autem Rhetoricum, in ipſa Rhetorica prætermiſſum putabis, Rhetoricæ in Ciceronem & Quintilianum ſcholæ tibi ſatisfacient. Vale.

AVDOMARI TALÆI Rhetoricæ LIBER PRIMVS

De Elocutione.

CAPVT I.

Quid Rhetorica, & quid Elocutio.

RHETORICA eſt Ars benè dicendi, cujus virtus prudenter adhibita, mirabiles effectus habet. Ideoq; Plato Sophiſtis Græciæ & Rhetoribus iratus, hanc ipſam artem ὀψοποιικὴν, κομμωτικὴν, κολακικὴν, γοητικὴν, quandã obſonandi, fucandi, adulandi, incantandi peritiam appellat. Platonem quoque ſecutus Ariſtoteles, totum Rhetoricæ facultatis artificium, in benè morata civitate ſupervacaneum eſſe judicat, tantùmque ob auditoris perverſitatem inventum. Denique Romani, Româ Rhetoricam expulerunt, hodieque Turcæ. Turcia tota è liberalibus artibus Rhetoricam ſolam averſantur.

Et quidem nullum eſt vel condimenti, vel fuci, vel adulationis, vel incantationis genus, quo rudes illi & imperiti auditores (è quibus totæ civitates conſtant) faciliùs quam Rhetoricis ornamentis, ad idoneam ſententiam accommodatis, capiantur.

Attamen uterque Philoſophus è Rhetoricæ artis magi-

magisterio laudem affectavit: & iſtis ipſis convitiis, Rhetoricam hominum reginam effecit, ſæpéq; aliàs ψυχαγωγὸν, flexanimam nominatim appellavit.

Romanique tandem munifico bene dicendi ſtudio flagrârunt, & Turcæ manſuetiores facti, in Græcia præſertim, eloquentiæ parente ac magiſtra, ſine dubio flagrabunt.

Partes Rhetoricæ duæ ſunt, Elocutio & Pronunciatio.

Elocutio eſt exornatio orationis, eâque per ſe plurimum poteſt: ut in Curione, qui tametſi cæteris eloquentiæ laudibus maximè nudus eſſet, tamen elocutionis ſplendore & copia, & bonitate quadam expedita, & profluente celeritate, orator proximus optimis numeratus eſt.

CAPVT II.
Quid Tropus.

Κατάχρησις, ὑπερβολὴ, ἀλληγορία.

ELocutio eſt Tropus aut Figura.

Tropus eſt elocutio, qua verbum à nativa ſignificatione in aliam immutatur.

Tropus verò Ariſtoteli ab accuratè docendo aliquando videtur alienus: quia velut ambiguitatis & obſcuritatis latebra quædam ſit. Ideoque fortaſſe Platonis oratio Tropis frequentior, eidem viſa eſt habere redundantiam, fucum, novitatem quandam.

Sed aliàs tamen idem Tropos collaudat, qui ſignificantes & grati, & è propinquo ſumpti fuerint.

Et certè Tropum neceſſitas genuit, inopiâ coacta & anguſtijs: poſt autem delectatio, jucunditaſque celebravit,

celebravit, Nam ut veſtis frigoris depellendi cauſſa reperta eſt primò, poſt adhiberi cœpta eſt ad ornatum etiam corporis & dignitatem, ſic verbi modificatio inſtituta eſt inopię cauſſa, frequentata delectationis.

Delectat autem ideo, vel quia ingenij ſpecimen eſt, tranſilire ante pedes poſita, vel quod is qui audit, aliò ducitur cogitatione, neque tamen aberrat, quæ maxima eſt delectatio.

Hęc igitur prima ſunt condimenta orationis, primáque fucati medicamenta ruboris & candoris.

Sed tamen verecundus debet eſſe Tropus, ut deductus eſſe in alienum locum, non irruiſſe, atque ut precariò, non vi veniſſe videatur.

Quod ſi durior vel inæqualior fuerit καταχρησις Abuſio dicitur, ἀκυρολογία grammaticis dicitur. Quarto Æneid.

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem.

Sperare pro *timere*. Pro Mar. *Gladium vagina vacuum non vidimus*, dixit Orator. Quod ex Livio mutuum diceres.

Audacia autem Tropi, ὑπερβολὴ Superlatio appellatur.

Sed cum Troporum ſingulorum ornatus magnus eſt, tum continuatorum & conjunctorum multò maximus: quæ continuatio (ſi lubet) ἀλληγορία Inverſio nominetur. Sed in Allegoria tenendum eſt illud, ut quò ex genere rerum cœperis, eodem deſinas: ſecus inconſequentia fœdiſſima fuerit, ait Quintilianus.

Caput III.

De Metonymia cauſſa.

TRoporum genera duo ſunt. Primum eſt Metonymia & Ironia.

Metonymia eſt tropus cauſſæ ad Effectum, ſubjecti ad Adjunctum, vel contra. Metonymia cauſſæ, eſt Efficientis aut Materiæ: Efficientis, ut cum inventor & author pro ipſis effectis rebus uſurpantur. Æneid. I.

Tum Cererem corruptam undis Cerealiáq; arma
Expediunt. ——— id eſt fruges.

Pro Marc. *Quos amiſimus cives, eos Martis vis perculit, non irâ victoriæ.* Martis id eſt prelii. Georg. I.

Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humorem.

id eſt igne. Terent. Eunuch.

Sine Cerere & Libero friget Venus.

id eſt ſine cibo & vino amor friget.

Allegoria hic eſt: *Vulcanum* pro igne vulgò audivimus. Et, *Vario Marte pugnatum* eruditus eſt ſermo. Et *Venerem*, quam coitum dixiſſe magis decet. Ita *Liberum & Cererem* pro vino & pane, licentius quam ut fori ſeveritas ferat, ait Quintilianus, lib. VIII. cap. VI. Eſt præterea hic valde uſitatum, imo (quia verbum deeſt) neceſſarium, ſcriptores, pro ſcriptis operibus appellare. Sic Mart. XIV. appellat Livium pro hiſtoria à Livio ſcripta.

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea non totum bibliotheca capit.

Metonymia materiæ. Horatius.

Non

Non domus & fundus, non æris acervus & auri,
Ægroto domini deducit corpore febres.

Hic *æs* & *aurum* pro nummis æneis & aureis usurpantur. II Leg. *Æs & ferrum duelli insignia sunt, non fani.* Hic *æs* & *ferrum*, pro æneis & ferreis armis. Ver. VI. *Cum essent triclinia strata, argentumque expositum in ædibus.* *Argentum* hic significat argenteam supellectilem.

CAPVT IV.

De Metonymia Effecti.

METonymia Effecti est, cùm ex effectis efficiens significatur. Ag. II. *Nolo suspensam & incertum plebem Romanam obscurâ spe, & cæcâ expectatione pendere.* *Spes obscura* dicitur, quia reddit incertos sperantes; & *expectatio cæca*, quia cæcos & ignaros expectantes reddit. Horat. 1. lib. Ode 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres, O beate Sesti:

Pallidum propriè dicitur, quod pallescit: sed in hoc exemplo. *pallida mors* dicitur, quæ pallidum mortuum efficit. Item Æneidos VI.

Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus.

Sic Orator *præcipitem iram, hilarem adolescentiam, segne otium* dixit, ait ibid. Quint. Imo vero hinc & oratorum & poetarum plurima Epitheta sunt.

CAPVT V.

De Metonymia Subjecti.

METonymia subjecti est, cum nomen proprium rei subjectæ, ad significandam rem adjunctam traducitur;

traducitur: ut cum ponitur continens pro re contenta. Est vero Metonymia hęc longè frequentissima: cùm locus pro ipsis incolis usurpatur. AEneid. 2.

Invadunt urbem somno vinóque sepultam.

III. Catil. *Vrbs pulcherrima, florentissima, potentissima.* In Pis. *Quod in me carcerem effudistis*, id est, qui in vinclis & carcere erant, vel digni carcere. Pro Pomp: *Testis est Italia, quam ille ipse victor L. Sylla, hujus virtute & consilio confessus est fuisse liberatam; Testis Sicilia, quam multis undique cinctam periculis, non terrore belli, sed celeritate consilij explicavit: Testis est Gallia, per quam legionibus nostris in Hispaniam iter, Gallorum internecione patefactum est: Testis est Hispania, quæ sapissimè plurimos hostes ab hoc superatos prostratosque conspexit.* Hic Cicero *Italiam, Siciliam, Galliam, Hispaniam*, posuit pro Italis, Siculis, Gallis, Hispanis.

Aliter etiam locus ad res locatas traducitur 1. de Orat. *Age verò, ne semper forum, subsellia, rostra, curiamque meditere*, id est, actiones Rhetoricas in foro, in subsellijs, in rostris, in curia: quę allegoria est, ut rursus ibidem: *Quod quidem si erit à vobis impetratum, magnam habebo, Crasse, huic palestræ & Tusculano tuo gratiam, & longè Academiæ illi ac Lycæo tuum hoc suburbanum gymnasium anteponam.* Hic enim per *Academiam, Lycæum, Tusculanum*, intelligimus doctrinam celebratam, in Academia à Platone, in Lycæo ab Aristotele, in Tusculano à Cicerone.

Ex hoc genere etiam est illud cum ex possessore possessa res intelligitur. AEneid. 2.

——— *Iam proximus ardet*

Vcalegon, id est Vcalegonis domus.

In prosa longè frequentissimum est. Terent.

Apud

Apud me, id eſt domi meæ. Cicero, *Ego autem triduo cum Pompeïo, & apud Pompeium fuiſſem.* Idem. *Malo tecum apud te ambulare*, id eſt, domi tuæ. Sic dicimus *hominem devorari*, cujus patrimonium devoratur, ait Quintilianus. Et ſic Terent. Heaut.

Quid te futurum cenſes, quem aſſiduè exedent?

Sic ab Annibale cæſa apud Cannas ſexaginta millia Romanorum dicimus, quia ab exercitu, cujus dux erat Annibal, cęſa ſunt.

Sic litigantium clientum advocati perſonas ſuas pro clientum perſonis uſurpant. Pro Cæcin. *Reſtituiſſe te dixti: nego me edicto Prætorio reſtitutum eſſe.* Sic Cicero Piſonem advocatum partis adverſæ alloquitur, tanquam Ebutius id diceret Cęcinnę.

Caput VI.

De Metonymia Adjuncti.

Metonymia adjuncti eſt, cum ex adjunctis res ſubjectæ ſignificantur.

Sic nomina virtutum ipſarum pro bonis viris, & vitiorum pro malis, & multarum aliarum rerum, pro perſonis quibus adjunctæ ſunt, uſurpantur. 1. Verr. *Quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, efficere potuiſſet, eas omnes ſeſe hoc uno Prætore per triennium pertuliſſe.* *Luxuries* pro luxurioſo ponitur, *crudelitas* pro crudeli, *avaritia* pro avaro, *ſuperbia* pro ſuperbo. Et continuatio quatuor Metonymiarum Allegoriam facit.

Sic ſignum pro re ſignificata ponitur, ut Pubes pro juventute. Pro Mil. *Cui omnem Italiæ pubem.*

Sic Adjunctum Temporis pro ſubjectis. O tem-

tempora! O mores! pro perditis temporibus, & malè moratis civibus, 1. Catil.

Aspera tum positis mitescent sæcula bellis.
1. Æneid.

Ex hoc genere Metonymię sunt illa Ciceronis hyperbolica: *O scelus! O labes! O audaciam incredibilem!* & similia.

Locus ille in Pisonem insignem quęstionem ex intelligentia Metonymiæ hujus exprimit: *Non illa tibi* (inquit) *invidia nocuit, sed versus tui. Nimis magna pœna, te consule constituta est poëtæ sive malo, sive libero. Scripsisti enim versus.* Cedant arma togæ. *Quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitavit. At hoc nusquam opinor scriptum fuisse in illo Elogio, quod te consule in sepulchro Reip. incisum est:* Velitis, jubeatis: *ut non quod M. Cicero versum fecerit, sed quod vindicârit. Verunt amen quoniam te non Aristarchum, sed Phalarin Grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed poëtam armis persequare, scire cupio, quid tandem isto in versu reprehendas:* Cedant arma togę. *Tua dicis* (inquit) *toga summum Imperatorem esse cessurum. Quid nunc te, asine, literas doceam? non opus est verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam, quâ sum amictus: nec arma, scutum & gladium hujus imperatoris: sed quod pacis est insigne, & otij, toga: contrà autem arma, tumultus atq; belli: more poëtarum locutus, hoc intelligi volui, bellum ac tumultum paci atque otio concessurum. Quære ex familiari tuo Græco illo poëta, probabit genus ipsum, & agnoscet: neque te nihil sapere mirabitur.*

Pro Marc. uterque tropus cum propriis verbis adjungitur, *semperque meæ consilia pacis & togæ socia, non belli atque armorum fuerunt.*

Aliquan-

Aliquando in uno verbo Metonymia duplex est. Pro Marc. *Victoria ferocitatem extimescere*, pro ferocem victoriam, modus est quartus. Et *ferocem victoriam*, quæ faciat victorem ferocem, secundus modus est. Ergo hęc Metonymię ubertas est, tam latis in caussarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum campo finibus propagata.

CAPVT VII.
De Ironia.

IRonia est Tropus à Contrario ad Contrarium: εἴρων cavillator, simulator, dissimulator, illusor, irrisor: sic εἰρωνία simulatio, dissimulatio, dissimulantia, elusio, irrisio dicitur. Hoc proprium est in hoc Tropo nomen.

Valet autem Tropus hic, cùm ad cętera omnia, tum in primis ad jocandum: in eoque genere Socratem Cicero author est 11. Orat. lepore & humanitate cæteris præstitisse: unde & ipse εἴρων appellatus est, quòd se imperitum fingeret, admirator aliorum tanquam sapientum.

Percipitur autem Ironia, vel re, vel pronunciationis, vel utriusque dissensione. Nam si altera, vel utraque dissentit à verbis, apparet voci mentem esse contrariam.

Genera Ironiæ [si qua sint] dissentaneis dividuntur.

Ironiæ libertas magna est in his formulis, Terent. Eunuch. *Heus bone vir, curasti probè.* Centurioni à pugna absentiam excusanti, quod in castris custodiæ caussa remansisset. *Non amo* [dixit Africanus] *nimium diligentes.* Sic cùm Lamia deformis interpellaret

laret odiosè. *Audiamus* (inquit Crassus) *pulchellum puerum*. Cùm esset arrisum, *Non potui mihi* (inquit Lamia) *formam ipse fingere, ingenium potui*. Tum hic *Audiamus* [inquit Crassus] *disertum*. Multò etiam arrisum est vehementius.

Generis hujus est illa simulatio: *Liberatus sum, Respirauī, Benè habet*.

Sed εἰρωνία continuata facit Allegoriam gratiorem. In Clodium: *Integritas tua te servavit (mihi credo) pudor eripuit, vita anteacta servavit*. Ver. III. *Dum est unde jus civile discatur, adolescentes ei in disciplinam tradite: mirum est hominis ingenium, mira prudentia*, Æneid. 4.

Egregiam verò laudem & spolia ampla refertis,
Tuque puerq; tuus, magnũ & memorabile numẽ,
Una dolo divûm si fœmina victa duorum est.

Hic & rei & vocis, si oratio benè proferatur: dissensio manifesta est.

Est & Ironia, quæ παράλειψις prætereitio quibusdã dicitur, ut in formulis, *Prætereo, mitto*. Pro Pomp. *Sinite, hoc loco, Quirites (sicut poëtæ solent, qui res Romanas scribunt) præterire me nostram calamitatem, quæ tanta fuit, ut eam ad aures L. Luculli non è prælio nuncium, sed ex sermone rumor afferret*. 8 Æneid.

Quid memorẽ infandas cædes? quid facta tyrãni
Effera? Et 10. Æneidos.
Quid repetam exustas Eryçino in litore classes?
Quid tempestatum regem ventosque furentes,
Æolia excitos? aut actam nubibus Irim?

Pro Cluentio. *Mitto illam primam libidinis iniuriam: mitto nefarias generi nuptias, mitto cupiditate mætris expulsam matrimonio filiam. &c. Nihil de alteris*

Oppi-

Oppianici nuptijs queror. Prætereo quòd eam sibi domum sedemque delegit, in qua quotidiè viri mortis indicia, & spolia fortunarum viderit.

Ironia denique est, quæ ἀντίφρασις negatio dicitur. *Non agam tecum iure summo: non dicam quod fortasse obtinerem.* Ver. 1. *Nec ea dico, quæ si dicam, tamen infirmare non possis, &c. Sunt hæc & alia in te falsi accusatoris signa permulta, quibus ego nunc non utor.* Hic, *nec ea dico, Non utor,* ἀντίφρασιν similem habet.

CAPVT VIII.

De Metaphora.

TRopi primum genus adhuc fuit in Metonymia & Ironia: secundum sequitur in Metaphora & Synecdoche.

Metaphora est, quando ex simili significatur simile. Itaque Metaphora est ad unum verbum contracta similitudo.

Tropus autem nullus est florentior quàm Metaphora, nec qui plus luminis afferat orationi, præsertim si ratione sumpta est, & ad sensus ipsos admovetur, maximè oculorum, qui est sensus acerrimus. Nam & odor urbanitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur maris, & dulcedo orationis, sunt ducta à cæteris sensibus. Illa verò oculorum multa acriora, quæ ponunt penè in conspectu animi, quæ cernere & videre non possumus. Sed hæc omnia plenioribus exemplis melius intelligentur.

Nihil est autem in rerum natura, unde simile

duci

duci non posit : indidemque ideo & Metaphora. Pro Sest. *Cuius ego patrem, Deum atque parentem statuo fortunæ nominisque mei.* Hic tanquam Deum & parentem intelligis. 1. Tusc. *Honos alit artes, omnesq; incenduntur ad studia, gloriâ.* Æneid. 4.

——Spem fronte serenat. Item

——Magnoque irarum fluctuat æstu.

11. Orat. *Vt sementem feceris, ita metes.* In Brut. *Latrant quidam oratores non loquuntur,* In Pisonem. *Cùm de Epicureo voluptatis magistro ageretur, ad illius hanc orationem adhinnijt.*

Hyperbole verò & Allegoria in Metaphoris præcipuam laudem obtinent, & hic vulgò etiam præcipuè collocatur. Atque ex Hyperbolica Metaphora oritur mira sublimitas orationis, cum rebus inanimatis actum quendam & animos damus, ut Arist. x1. cap. 111. Rhet. admonuit; deinde Quincil. lib. 8. cap. 6. Æneid. 1.

——geminique minantur
In cœlum scopuli. —— Item Æneid. 8.

——Pontem indignatus Araxes.

Pro Marc. *Parietes, medius fidius C. Cæsar, ut mihi videntur, hujus curiæ tibi gratias agere gestiunt.*

Allegoriæ multò sunt hic illustrissimæ. Philip. VI. *Virtus est una altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vi labefactari potest, nunquam dimoveri loco.* 111. Catil. *Memoria vestra, Quirites, nostra res alentur, sermonibus crescent, literarum monumentis inveterascent, & corroborabuntur.* Verr. 4. *Ipse inflammatus scelere venit in forum: ardebant oculi, totóque ex ore crudelitas emicabat.* Horat. 1. Ode.

O navis, referent in mare te novi

Fluctus:

Fluctus: ô quid agis? fortiter occupa
Portum.

De Orat. *Quare Coracem istum vestrum patiamur nos quidem, pullos suos excludere è nido, qui evolent clamatores odiosi ac molesti.* In Pis. *Neque tam fui timidus, ut qui in maximis turbinibus, ac fluctibus Reip. navem gubernassem, salvamque in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, aut collega tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas: alijs impendentibus periculis non cessi: sed unum me pro omnium salute obtuli. Frontis nubeculam & contaminatum spiritum*, hyperbolicam elationem habent.

Caput IX.

De Synecdoche Membri.

METaphora igitur ejusmodi fuit: supereſt Synecdoche, cùm ex parte totum, aut contra significatur.

Pars autem est membrum vel species.

Synecdoche membri est, quando ex membro, integrum significatur. Philip. 11. *O tecta ipsa misera, quàm dispari domino (quanquam quomodo ipse dominus?) sed tamen quam à dispari domino tenebantur!* Virg. Æneidos 1.

Haud aliter puppesque tuæ, pubesque tuorum.

Prosa. *Mucronem* pro gladio, & *Tectum* pro domo recipiet: non autem *Puppim* pro navi, nec *Abietem pro tabellis*, ait Quintilianus lib. 8. cap. 6. Allegoria quædam hîc est. Catil. 1. *Nullo me modo posse iisdem parietibus tutò esse tecum, qui in meo periculo essem.*

quod ijſdem mœnibus contineremur, Hic *Parietes* pro domo, *Mœnia* pro urbe intelligis. *Multorum te oculi & aures non ſentientem, ſicut adhuc fecerunt, ſpeculabuntur atque cuſtodient.* 1. Catil. Hic *Oculi & Aures* pro oculatis & auritis hominibus.

CAPVT X.

De Synecdoche Speciei.

SYnecdoche Speciei eſt, cùm ex Specie ſignificatur Genus. Catil. 1. *Certè ferendum non erat, ne quid hoc parricida civium interfecto, invidiæ mihi in poſteritatem redundaret.*

Sic, Infinitum numerum dicimus pro magno. Plaut. *Sexcenta licet ejuſmodi proferre.* Orat. II. *Cujus ex ludo tanquam ex equo Trojano innumeri principes exierunt.* Sic numerus ſingularis pro plurali: quomodo ſæpè eſt in Livio. *Romanus prælio victor.* Georg. III.

Haud ſecus, ac patriis acer Romanus in armis. Item Orat. I. *Quid tam neceſſarium eſt, quàm tenere ſemper arma, quibus tectus eſſe poſſis*: id eſt, poſſimus, vel quilibet poſſit.

Allegoria hic eſt frequentior. Agr. II. *Cum haberet hæc Reſpublica, Lucinos, Calatinos, Acidinos, homines non ſolùm honoribus populi, rebuſque geſtis, verùm etiam patientia paupertatis ornatos, & tum cùm erant Catones, Philippi, Lælij, quorum ſapientiam, temperantiamque in publicis, privatiſque, forenſibus, domeſticiſque rebus perſpexeris, tamen ejuſmodi res commiſſa eſt homini.* Hic *Lucini, Calatini, Acidini*, pro civibus honoratis & pauperibus, *Catones, Philippi, Lælij*, pro ſapientibus

&

& temperatis usurpantur. Sed hic Troporum significatio etiam ab Oratore explicatur, Talis in Iuvenal. Satyr. 11. Allegoria est.

Ultra Sauromatas fugere hinc licet & glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent,
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.

Hic *Sauromatas & glacialem Oceanum* dixit, pro quolibet remotissimo loco, *Curios* pro temperatis, *Bacchanalia* pro quolibet intemperātiæ genere. Idem. *Venerem & Martem* dixit pro amica & amatore. Sic Ecloga 4.

Alter erit tum Tiphys, & altera, quæ vehat Argo
Delectos Heroas, erunt etiam altera bella,
Atq; iterū ad Troiam, magnus mittetur Achilles.

Significat autem gubernatores, & naves, & bellatores, & hostilia oppida. Sic Agrar. 11. *Hunc Capua Campano supercilio ac regio spiritu cum videremus, Magios, Blæsios mihi videbar videre ac Iubellios.*

CAPVT XI.

De Synecdoche integri.

SYnecdoche Totius est, quando ex toto pars significatur: estque integri vel Generis: Integri, quando ex integro significatur membrum. Æneid. 1

Pabula gustassent Troiæ, Xanthumq; bibissent.

Hic intelligis & partem pabuli, & partem Xanthi fluvii, non tota pabula, non totum Xanthum. Eclog. 1.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,

1. Ep.

1. Epist. 4. lib. *Res, vides, quomodo se habeat. Orbem terrarum distributis imperijs ardere bello. Orbem* pro Globo, Synecdoche est membri pro integro, & *orbem pro parte orbis*, est Synecdoche contraria integri pro membro, id est, pro imperio Romano.

CAPVT XII.

De Synecdoche Generis.

SYnecdoche Generis est, quando ex genere significatur species. Pro Marc. *Et certè in armis, militum virtus multum juvat, Virtus* pro fortitudine. Hic Tropus III. Tusc. explicatur. II. Cat. *Sine dubio perdidimus hominem, magnificèque vicimus. Hominem* dicit pro Catil. Ver. III. *Ad quam spem tam perniciosum, tam importunum animal reservatis? Animal* pro bestia dixit Orator.

Nec tamen quidlibet hic audebis, ut dicas pro Equo quadrupedem, ait Quintilianus. Sic *Tydides* & *Pelides*, pro Diomede & Achille. Sic *Poëta* pro Homero aut Virgilio. Orator pro Demosthene aut Tullio.

Sic pluralis pro singulari. Ad Brutum. *Nos populo imposuimus, & oratores visi sumus.*

Allegoria hic etiam frequens est. Catil. II. *Exire ex urbe Consul hostem jubet*: His generalibus verbis. *Urbe, Consul, Hostem*, intelligis, Roma, Tullius, Catilinam.

CAPVT XIII.

De Epilogo Troporum.

ATque hæc de Tropis: quorum si præstantia & excellentia spectetur, longè princeps erit Metaphora,

taphora, Ironia deinde succederet, tertia erit Metonymia, postrema Synecdoche. Vsus autem etiam frequentissimus est Metaphoræ, deinde Metonymiæ, tum Synecdoches: rarissimus Ironiæ. Hanc autem inductionem, octo Ciceronis consulares à Petro Ramo observatæ concluserunt.

At præcipuè tres species, Metonymia, Metaphora, Synecdoche, sæpè coniunguntur. *In Pisonem. Vnus ille dies mihi quidem instar immortalitatis fuit: cùm Senatum egressum vidi, populumque Romanum universum: cumipsa Roma propè convulsa sedibus suis ad complectendum conservatorem suum procedere visa est. Quæ me ita accepit, ut non modò omnium generum, ætatum, ordinum, viri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci, sed etiam mœnia ipsa viderentur, & tecta urbis ac templa lætari.* Hic Metonymiæ sunt *Senatus* pro Senatoribus, *Roma* pro Romanis: Synecdoche, *Tecta* pro ædificijs, *Mœnia* pro urbe: Metaphoræ autem illæ, ex inanimatis & brutis rebus animatæ & actuosæ, *Procedere, Accepit, Lætari*, præcipuam laudem obtinent. Atque hæc prima Rhetoricæ Elocutionis ὀνομασία καὶ κόσμησις fuit.

CAPVT XIV.

Quid Figura, & quid Figura Dictionis.

EXposito in Tropis, Primo genere Elocutionis, sequitur ut de Figura secundo loco dicendum sit.

Figura est Elocutio, qua orationis habitus, à recta & simplici consuetudine mutatur.

Vt enim Tropus est singularum vocum; sic Figura con-

conjunctarum est: utq; vocum alia est propria, alia modificata: sic Orationum alia est Recta, alia est Figurata. illam Græci ἀσχημάτιστον, hanc ἐσχηματισμένην vocant. Itemque figuram σχῆμα, id est habitum & gestum quendam orationis.

Nomen autem figuræ videtur ab histrionum persona & habitu sumptum esse, qui varia orationis genera, variis vestimenti figuris pronunciabant.

Artem verò Figurarum, videtur Tullius desperasse, cum tertio Oratorio numerum earum augeat, in Oratore autem minuat: denique in Topicis nominatim præcipiat, in re infinita vitiosum non esse prætermittere aliquid. Eadem (ait) de ornamentis verborum, sententiarumque præcipiuntur. Res enim est infinitior, At hujus infinitatis, quam Tullius existimat, Genera & species, si non accuratissimè exprimere, certè lineamentis quibusdam adumbrare licet.

Figura igitur est Dictionis aut sententiæ.

Figura Dictionis, est figura qua Elocutio figuratur dictionibus aptè & jucundè inter sese resonantibus. Itaque Figura Dictionis nihil aliud est, quàm Elocutionis harmonia quædam & numerus; quo uno nihil est cognatius nostris animis. Numero enim excitamur & incendimur, & languescimus, & ad hilaritatem, tristitiámque deducimur.

Rhetoricę igitur μυροθηκιον omnesque pigmentorum arculæ hic præcipuè explicantur: quibus non sophistæ solum ad ingenij ostentationem, sed Oratores in seriis & gravibus causis utiliter usi sunt.

Figura Dictionis est in sonorum Dimensione vel Repetitione.

CAPVT

CAPVT XV.

De Rhythmo.

DImensio est Poetica vel Oratoria.

Poetica, quę perpetuis certorum spatiorum legibus astringitur: & ferè in fabulosis argumentis ad hominum mores imitandum & exprimendum. Hinc Tragœdia, Comœdia, &c. poematis genera orta sunt, in quibus περιπέτεια ἢ ἀναγνώρισις, varietas casuum, & agnitio tandem inlperata delectarent animos: ad eamquerem, Rhetorici cujusq. ornamenti pręcipua licentia est sumpta. Alioqui si vera tractes, si verior fueris, nihil habebe Poetæ, nisi numerum videare: Sic Empedocles Aristoteli Physiologus videtur, non Poeta, neque quicquam habere commune cum Homero, præter metrum.

Ergo species Elocutionis Rhetoricæ, in talis argumenti Licentia, numerò Poetica dicitur, cujus voluptas pręcipuè insignis est, pręcipuè, γοητείαν illam Platonis, & incantationem manifesto carmine continet: adeò ut hinc primum homines capti, dicantur à fera, agrestique vita, ad civilem & humanum cultum traducti esse.

Numerus poeticus est Rhythmus aut metrum. Rhythmus, est numerus Poeticus, certum syllabarum numerum, certa clausula terminatum, continens. Sic enim constituendę doctrinę gratia, nomen commune usurpetur.

Tales Rhythmi naturales sunt in omni ratione atque gente, atque ut loquitur Arist. ἐκ τῶν ἀυτοσχεδιαστικῶν è naturali & sponte fusa compositione.

Sic enim hodie Francorum, Italorum, Hiſpanorum, Germanorum, omniumque omnino populi Rythmi ſunt, ſine ulla longarum vel brevium ſyllabarum dimenſione. Et talia quondam in Græcia antè Homerum, & in Italia ante Andronicum Poemata fuerunt. Talis enim videtur poeſis fuiſſe in illis (de quibus Ennius loquitur) verſibus.

Quos olim Fauni, vateſque canebant.

Atque hæc infantia eſt Poeticę dimenſionis. Et ſic Quintilianus ait Rhythmum, aurium menſura, & ſimiliter decurrentium ſpatiorum obſervatione, eſſe generatum; mox in eo repertos eſſe pedes, eorumque locis certis ordinatorum dimenſione, factum eſt Metrum. Vt in veteris & Græciæ & Italiæ poematis, quæ hodie leguntur, apparet, & in vernaculis linguis apparebit, ſi quando eruditionis uberiorem fructum nactæ ſint.

CAPVT XVI.

De Metro.

AVtores numeri metrici, perveteres perhibentur, tametſi Ariſtoteles negat ullius poetę, ante Homerum ſcripta exſtare. Nec Romæ ante Ennium exſtitit quicquam ſatis dignum, quod iterum legatur, ait Cicero. Ergo hęc de Rhythmo.

Metrum eſt numerus poeticus, certos pedes, & certis locis collocatos, continens.

Pes, eſt dimenſio certis ſyllabarum temporibus definita. Eſtque Biſyllabus aut Triſyllabus: & uterque ſimplex aut Miſtus.

Biſyllabus ſimplex, eſt ſpondæus, ex duabus longis, ut *mẽſáe* aut Pyrrichius, è duabus brevibus, ut

deus.

dens, Mistus autem, est Iambus è brevi & longa, ut *deōs*: aut Choreus è longa & brevi, ut *ārma*:

Trisyllabus simplex, est Molossus è tribus longis, ut *Rōmānōs*: aut Trochæus è tribus brevibus, ut *legere*.

Mistus verò constat è duabus syllabis, deinceps similibus aut dissimilibus.

Duarum syllabarum similium, pedes sunt bis bini, Dactylus, è longa & duabus brevibus, ut *Tityre* contra Anapæstus, è duabus brevibus & longa, ut *fluviōs*: Bacchius, è brevi & duabus longis, ut *athēnās*: contra Palimbacchius è duabus longis & brevi, ut *cāntāre*.

Misti autem è dissimilibus continuis, duo sunt: Creticus è longa, brevi, longa, ut *jūdicēs*: contra Amphibrachus, è brevi, longa, brevi, ut *amāre*. Ergo hęc de pedibus, quorum dimensione Metrum componitur, in quo & vocalis, & m, & utraque si fit ultima prędcedentis dictionis elidetur, quando dictio sequens incipit à vocali. Et ultima habetur pro indifferenti, ut in Virgilij versu.

Multum ille, & terris iactatus & alto.

Hic *E* in *ille*, item um in *multum* eliditur.

Genera ejus multa sunt. Numerus enim potest infinitis penè modis in continuatione verborum, variari & confirmari. Summa autem duo sunt, simplex & Compositum.

Simplex constat è duobus tantùm pedibus, quale est Adonicum, constans è dactylo & spondæo, ut

Terruit urbem.

Carmen Compositum est, quod constat è pluribus quàm duobus pedibus, ut Tetrametrum & Polymetrum. Nam Trimetrum insigne nullum est.

Tetra-

Tetrametrum est Asclepiadeum, è Molosso, Anapæsto, duobus Dactylis: ut,

Mecœnas atavis edite regibus.

Polymetrum est Pentametrum, vel Hexametrum, Pentametra sunt, Phaleucium è spondæo, dactylo, choreis tribus, ut

Passer deliciæ meæ puellæ.

Sapphicum constat è choræo, spondæo, dactylo, choreis duobus. Vbi observandum est, ut cùm ter dictum fuerit, ei carmen Adonicum addatur: ut

Iam satis terris nivis, atque diræ
Grandinis, misit pater, & rubente
Dextera sacras iaculatus arces,
Terruit urbem.

Elegiacum constat, duobus primis locis dactylo vel spondæo; tertio, spondęo cum anapæstis duobus, ut

Victurus genium debet habere liber.

Hexametrum Epicum præcipuè celebratur, constans quatuor primis locis è spondęo vel dactylo; quinto, dactylo tantùm, & sexto, spondæo: ut

Arma virumque cano, Troiæ qui primus ab oris.

Verùm Pentametrum ab Epico unqnam separatur, quamvis Epicum ab eo separetur.

Nescio quid plus est, quod donat sæcula chartis,
Victurus genium debet habere liber.

Reliquorum generum exempla ex poetis animadverti possunt, qui propè infinitos & innumerabiles concentus orationis invenerunt. Neque tamen sic omnes numerorum varietates complexi sunt, quin plures inveniri possint.

CAPVT

CAPVT XVII.

De Numeri Oratorij origine, & laude.

NVmerus Poeticus expositus est, Oratorius, est numerus quidem non incertus, sed tamen & poetico, & sibi ipsi, perpetuò dissimilis.

Natus autem est ex illo poetico, cujus voluptatem Rhetores imitati sunt, cùm hic animadvertissent poetas quidem populo placere, in oratoribus autem, genus ἄρρυθμον & incompositum cum severitate audiri. Numerum igitur quendam Rhythmicis quidem & Metricis legibus solutum, sed tamen numerum in prosa adhibuerunt. Cujus inveniendi princeps Thrasimachus fuit: sed ejus omnia nimis erant scripta numerosè. Deinde Gorgiam ferunt in hujus numeri affectatione immodicum fuisse, & his ipsis festivitatibus intemperantius abusum. Isocrates autem, Gorgiæ jam senis auditor, utrumque moderatione superavit.

Ergo numerus ille poeticus, hunc alterum oratoris numerum genuit, in Græcia maturius annis propè quadringentis, tardiùs in Italia.

Oratorij autem numeri gratia Hyperbaton, id est, longior verbi transgressio permittitur. Est enim (ait Fabius) sæpissimè aspera & dura, & dissoluta, & hians oratio, si ad necessitatem ordinis verba redigantur: & ut quodque oritur, ita proximis etiam, si vinciri non potest, alligetur. Differenda igitur quædam & præsumenda, atque ut in structuris lapidum impolitorum, loco quo convenit, quidque ponendum, non enim recidere ea, nec polire possumus, quæ coagmentata se magis

jungant;

jungant: sed his utendum qualia sunt, eligendęque sedes: nec aliud potest facere sermonem numerosum, quàm opportuna ordinis mutatio.

Numerus Oratorius Rhythmi nil admodum habet, nisi fortè in quadam repetitione, de qua suo loco: totus est in observatione pedum: quem Tullius tanti fecit, ut affirmet conciones sæpè exclamasse, cùm verba aprè cecidissent. Hunc igitur numerum adhibere necesse est, si oratè velis dicere, non solùm (quod ait Aristoteles & Theophrastus) ne infinitè feratur, ut flumen, oratio: verùm etiam ut multò majorem vim habeat. Neque verò [ait Fabius] Demosthenes fulmina tantoperè vibrasse diceretur, nisi numeris contorta ferrentur. Atq; ideò (ait Tullius) ut athletas, nec multò secus gladiatores vidimus, nihil nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam, ut quidquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit venustum: sic oratio nec plagam gravem facit, nisi pectus fuerit apta, nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam in cedendo, quid deceat, intelligat. Itaque qualis eorum motus, quos ἐμμελεῖς Græci vocant, talis horum videtur oratio, qui non claudunt numeris sententias.

CAPVT XVIII.

De Numeri oratorij observatione.

HÆc Tulliana est oratorij in pedibus numeri cõmendatio, quæ nobis etiam multò etiam gratior, quàm authori ipsi esse debeat, qui scholasticis Rhetorum commentis inductus, artem longè difficillimam

cillimam hic esse credidit, quam ipsius viginti præstantissimę orationes, P. Rami diligentiâ observatæ, facillimam esse docuerunt. Tantò naturam atque usum arte pręstantiorem Orator habuit. Vnica enim consideratio hic est, *ut prosæ numerus sit non solùm poetici numeri* [quod generaliter pręceptum est] *sed etiam sui ipse dissimilis.*

In prosa itaque versum fugito: citare tamen licet aliunde, authoritatis & voluptatis gratia. Vt Tullius pręsertim senex, Athenienśium Philosophorum exemplo adductus (utait Tusc. 1. 1. de sese) frequenter citavit. Hoc est primum.

Deinde principium vel exitum carminis ne principium vel exitum prosę facito.

Principiorum verò cura minor: mediorum autem alioquí nulla est magnoperè observatio. In clausula, verò maximè perfectio atque absolutio judicatur; quæ quoniam vehementiùs apparet, & intelligitur, varianda est maximè, ne aut animorum judiciis repudietur, aut aurium satietate.

Nec tamen senis à fine syllabis retrorsum longiùs observatio procedit, & dissyllabis tantùm pedibus definiri potest.

Numerum igitur eundem in clausula ne continuato, sed variè, dissimiliterque temperato, neque quicquam nimium vel operosè, vel curiosè, artem oratorij è pedibus numeri, totam comprehenderis. Id enim illa viginti orationum inductio, & animadversio, id est, usus eloquentiæ præstantissimus artifex & magister, persuasit.

Ex longis omnibus, clausula tardior & rarior: ut *E spinis resperśa*, tres spondęi sunt. Rarissima ex omnibus brevibus. At ex temperatione longarum & brevium

brevium frequentior. Res tota è Ciceronis in Oratore loco declaretur. Stante Cicerone C. Carbo, C. filius, Trib. pleb. in concione dixit his verbis: *O Marce Drusę, patrem appello.* Hęc quidem duo binis pedibus incisa, in priore est dichoreus, in posteriore ferè omnes longæ. Deinde membratim: *Tu dicere soles sacram esse Rempublicam.* Hæc duo membra ternis pedibus variata, in priore sunt choreus, pyrrichius, spondæus, iambus. *Quicunque tam violasset, ab omnibus ei pœnas esse persolutas.* Hic tres chorei continuati: nihil enim ad rem extrema illa longa sit, an brevis, ut Tullius etiam nominatim profitetur. Deinde, *Patris dictum sapiens, temeritas filij comprobavit.* Hic iambum sequitur dichoreus. Quo talis clamor concionis est excitatus, ut admirabile esset: Quære, nonne id numerus effecerit? Verborum ordinem immutato, & fac sic, *comprobavit filij temeritas*: jam nihil erit.

Hic dichorei numerus, Ciceroni gratissimus fuit, & in clausulis admodum frequentatus: ut in una pro Pompeio oratione, centies decies, & quater adhibitus sit. In Corneliana 11: *O callidos homines.* Dichoreus est & iambus. *O rem excogitatam.* Spondæus & dichoreus. *O ingenia metuenda.* Duo pyrrhichij & choreus. Pro Milone: *Neque auxilium modo defensionis nimea, verumetiam silentium pollicentur.* Iambus & chorei duo.

Denique varietas ejusmodi semper esse debuerit, ne similitudine artificium numeri deprehendatur: nimium enim insidiarum ad capiendas aures adhiberi videretur: totumque fieret invidiosum, Lucianumque illud audiretur,

Quam lepidè lexeis compositæ ut tesserulæ omnes,

Arte

Arte, pavimento atque emblemate vermiculato.

Ergo hæc de oratorio pedum numero, in quo tamen literarum bonitas, præstantior per se videtur atque excellentior, quàm ipsa syllabarum mensura: ut Ciceronis non solùm exemplo, sed etiam judicio percipi potest. *Quantum autem sit (ait idem) aptè dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris bene structam collocationem dissolvas, permutatione verborum. Corrumpetur enim res tota: ut & hac nostra in Corneliana, & deinceps omnia. Neque me divitiæ movent, quibus omnes Aphricanos, & Lælios, multi Venalitij mercatores qui superârunt. Immuta paulùm, ut sit, multi superârunt mercatores, Venalitijque, perierit tota res.* Et quæ sequuntur. *Neque vestis aut cælatum aurum aut argentum, quo nostros vetere Marcellos maximósq; multi Eunuchi è Syria Egyptóque vicerunt. Verba permuta sic ut sit, Vicerunt Eunuchi è Syria Ægyptóque. Adde tertium. Neque verè ornamenta ista Villarum, quibus Lucium Paulum, & L. Mummium qui rebus his urbem Italiamque omnem refecerunt, ab aliquo video persacile Deliaco aut Syro potuisse superari. Facito, potuisse superari ab aliquo Syro aut Deliaco: Videsne ut ordine verborum paulùm commutato, ijsdem verbis stante sententia ad nihilum, omnia recidant, cùm sint ex aptis dissoluta. Aut si alicuius incuditi arripias, dißipatam aliquam sententiam, eamque ordine verborum paulùm commutato, in quadrũ redigas, efficiatur aptũ illud, quod fuerit anteà diffluens ac solutum. Age, sume de Graccho apud Censores illud. Abesse non potest, quin ejusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet. Quantò aptiùs, si ita dixisset. Quin ejusdẽ hominis sit, qui improbos probet, probos improbare.* Sic Tullius de quaternis clausulis ad aurium (quarum superbissimum & fastidiosissimum

simum in hac tota quæstione judicium profitetur) normam examinavit.

Judicium autem ipsum laudo & approbo, causam judicii longè aliam statuo. Clausula, *Venalitÿque*: non placet Tullio, neque mihi placet, quia finis est Epici carminis. At clausulę, *Syria Egyptoque*: è brevi, longis quatuor, brevi. Deinde, *Syro*, aut *Deliaco*, è spondęo, & (si ultima sit indifferens) dichoreo: denique, *Qui improbor probet*, è Palymbacchio & dactylo, cur (inquam) hæ clausulæ tres, (si pedum numerus spectetur) ingratæ sint, cum ultima in choreum, penultima in dichoreum, pedes Ciceroni ipsi gratissimos, cadant: cur denique prima temperatior, è Bacchio & Palimbacchio, quàm laudata illa, *Ægyptoque viderunt*, è longis quinque, unica brevi, cur (inquam) hæc clausula pedum numero sit ingratior, causam afferre Tullius nullam posset, quin totam pedum doctrinam antè retexeret.

Quare numeri illius gratia non solùm ducitur è pedibus syllabarum, sed è sonis literarum, quæ vel grandiores, vel magis cõfertæ in clausula id efficit: nam *probet* tam verbum est, quã *improbare*. Quamobrem in tota oratorii numeri laude, quæ permagna est, literarum soni primas obtinebunt.

CAPVT XIX.

De Epizeuxi.

FIgura dictionis in dimensione soni, ejusmodi est, sequitur, quæ est in soni Repetitione: & quidem Similis, aut Dissimilis.

Similis continuè vel disiunctè.

Continuè in eadem sententia, vel in diversis.

In

In eadem ſententia appellatur Epizeuxis, quandò nempe ſonus idem continuè iteratur in eadem ſententia. De reſponſ. Aruſp. *Hic P. ille Scipio natus mihi videtur ad interitum, exitiumque Carthaginis: qui illam à multis Imperatoribus obſeſſam, oppugnatam, labefactatam, penè captam, aliquando quaſi fatali eventu ſolus evertit: ſic Titus Annius ad illam peſtem comprimendam, exſtinguendam, fundatus delendam natus eſſe videtur, & quaſi divino munere donatus Reipublicæ.*

Hic ſolùm numerus, non vox iteratur: in ſequentibus voces iterantur. Ver. VII. *Crux, crux* (*inquam*) *infelici & miſero.* Terent. Andr. *O Myſis, Myſis.* Item pro Ligario: *Si in hac tanta tua fortuna, lenitas tanta non eſſet, quantam per te, per te* (*inquam*) *obtines* (*intelligo quid loquar*) *acerbiſſimo luctu redundaret iſta victoria.* Pro Milone: *Occidi, occidi. Non Spurium Melium qui annonâ levandâ, jacturiſque rei familiaris, quia nimis plebem amplecti putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi.* Virg. Eclog. 5.

Ipſa ſonant arbuſta, Deus, Deus ille, Menalca,
Sis bonus, ô felixque tuis!

Interdum Parentheſis interponitur: res tamen eodem recidit, quia, tanquam Parentheſis non ſit, geminatio illa continuatur. Phil. II. *Haſta poſita pro ade Jovis Statoris, bona* (*miſerum me, conſumptis enim lachrymis, ſatis infixus animo hæret dolor*) *bona* (*inquam*) *Cn. Pompeij Magni, voci acerbiſſimæ ſubiecta præconis.* Pro Marcello. *At verò eius gloriæ, C. Cæſar, quam paulò antè es adeptus, ſocium habes neminem: totum hoc, quantumcunque eſt* (*quod certè maximum eſt*) *totum eſt* (*inquam*) *tuum.* Repetitio continua ejuſdem ſoni in diverſis ſententiis eſt, Anadiploſis vel Climax.

CAPVT XX.

De Anadiplosi.

ANadiplosis, Reduplicatio est quando idem sonus repetitur in fine præcedentis, & principio sequentis sententiæ. Virgilius.

Pierides, vos hæc facietis maxima Gallo,
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas.

Hæc figura ter iteratur, & eodem verbo: Catil. 1. *Hic tamen vivit? vivit: imò vero etiam in Senatum venit.* Item *Vivis, & vivis, non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.* Item. *Quandiu quisquam erit, qui te defendere audeat, vives, & vives ita, ut nunc vivis.*

CAPVT XXI.

De Climace.

CLimax gradatio, est Anadiplosis, compluribus gradibus continuata. Itaque genere eadem est. Ovid, 111. Fastorum.

Mars videt hanc, visamq; cupit, potiturq; cupita.

Pro Milone. *Nec verò se populo solùm, sed Senatui commisit: nec Senatui modò, sed etiam publicis præsidijs & armis: neque his tantum, sed ejus potestati, cui Senatus totam Rempublicam commisit.* Eclog. 11.

Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam:
Florentem Cytisum sequitur lasciva capella.

Pro Sexto Roscio Amerino. *In urbe luxuries creatur, ex luxuria existat avaritia necesse est: ex avaritia erumpat audacia, vnde omnia scelera & maleficia gignuntur.* Author ad Heren. *Nam quæ reliqua spes libertatis manet, si illis, & quod licet, licet: & quod liceat*

possunt:

possunt: & quod possunt, audent: & quod audent, faciunt: & quod faciunt his molestum non est.

CAPVT XXII.

De Anaphora.

ANaphora seu Relatio est, quando sonus idem iteratur in principiis sententiarum Agrar. II. *Tamen ne vexari Rempublicam, contemni Maiestatem populi Romani, deludi vosmetipsos diutius à Tribuno plebis patiemini? Agr. I. Sollicitam mihi civitatem suspicione, suspensam metu, perturbatam vestris legibus, & concionibus & seditionibus tradidistis,* Cat. I. *Nihilne nocturnum praesidium palatij, nihil urbis vigilia, nihil timor populi, nihil consensus bonorum civium, nihil hic munitissimus habendi Senatus locus, nihil horum ora, vultusque moverunt?* Virg. IIII. Geor.

Te dulcis conjunx, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.

Pro Amerin. *Accusant ij, qui in fortunas huius invaserunt: causam dicit is, cui nihil praeter calamitatem reliquerunt. Accusant ij, quibus occidi patrem Sexti Roscij bono fuit: causam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, verùm etiam egestatem. Accusant ij, qui hunc ipsum summè jugulare cupierunt: causam dicit is, qui etiam ad hoc judicium cum praesidio venit, ne hic ibidem ante oculos vestros trucidaretur: denique accusant ij quos populus poscit, causam dicit is, qui unus, relictus ex nefaria illorum caede, restat.* Eclog. 2.

Pan primus calamos cera conjungere binos
Instituit, Pan curat oves ovium que magistros.

CAPVT XXIII.

De Epistrophe.

EPistrophe seu Conversio, est numerus, quo similis sonus in clausulis iteratur.

Hic autem Rhythmus quidam oratorius, persæpè resonat in membris paribus, quæ idcircò jam olim πάρισα καὶ ἰσόκωλα nominata sunt. Addita sunt etiam ἀντίθετα & ὁμοιόπτωτα quæ quamvis insint, nihil tamen ad orbem concinnitatis hujus (ut Cicero appellat) efficiunt: sed totum efficitur similiter desinentium ἐπιστροφῇ & Conversione: quæ ideo ὁμοιοτέλευτα dicuntur. Pro Pompeio: *Vt eius voluntatibus non modo cives assenserint, socij obtemperârint, hostes obediêrint; sed etiam venti tempestatesque obsecundârint.* Hic tria prima membra ferè senaria sunt, postremum est longius.

Neq; æqualitatis similitudo sic exigenda est. Agr. 1. *Vt vester honos ad mei temporis diem petitus, non ad alienæ petitionis occasionem interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, sed dignitate impetratus esse videatur.* Sed à Cicerone ipso positum tam concinni orbis exemplum expendamus. Pro Mil. *Est enim hæc judices non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex ipsa natura arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.*

Hic quater bini tanquam versus, æqualibus ferè interspirationibus interpuncti, resonant: duo primi ternarij *non scripta sed nata*: duo sequentes plusquam duodenarii: duo sequentes iterum ternarij: postremi quaternarij.

Sed

Sed in propositis exemplis sonus tantùm servatur, non etiam dictio: in sequentibus autem dictio ipsa iteratur. Philip. II. *Doleris tres exercitus populi Romani esse interfectos? interfecit Antonius. Desideratis clarissimos cives? eos quoque eripuit Antonius. Auctoritas huius ordinis afflicta est? Afflixit Antonius.* Martialis libro II.

Capto tuæ (pudet heu) sed capto Maxime cœnæ:
Tu captas alias: iam sumus ergo pares.
Mane salutatum venio: tu diceris isse,
Ante salutatum: iam sumus ergo pares.
Sum comes ipse tuus, stupidúsq; antecambulo regis:
Tu comes alterius: iam sumus ergo pares.

Vtraque autem figura, tum Anaphora, tum Epistrophe hic comprehenditur.

Symploce complexio dicitur, cùm idem sonus in principijs & clausulis iteratur. Agrar. I. *Spem improbis ostendistis, timorem bonis injecistis, fidem de foro, diligentiam de Repub. sustulistis.* Agrar. II. *Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partem suffragijs privavit? Rullus. Quis comitijs præfuit? idem Rullus.* Pro Milone. *Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius.*

CAPVT XXIV.

De Epanalepsi.

ERgo repetitiones hæ sunt in eodem loco: sequentes duæ sunt mistę loco, Epanalepsis & Epanodos.

Epanalepsis seu Resumptio, est qua idem sonus in principio & clausula repetitur. Ver. 4, *Saluti enim*

eorum potius consulam quam voluntati. Philip. I. *Illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate esse parem cum cæteris, principem dignitate.* Æneidos I.

Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa

Ver. VII. *Multi & graves dolores inventi, parentibus & propinquis multis.* Martialis.

Phosphore redde diem: quid gaudia nostra moraris?
Cæsare venturo, Phosphore redde diem.

Vivis, & vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Catil. I.

CAPVT XXV.

De Epanodo.

EPanodos seu Regressio est qua sonus in principio & medio, vel in medio & fine iteratur. Ver. III. *Habuit honorem ut proditori, non at amico fidem.* Pro Planc. *Gratiam qui refert habet: & qui habet, in eo quod habet, refert.* Pro Cæcinna. *Quia res indigna sit, ideo turpem existimationem sequi, quia turpis existimatio sequitur, ideo reum indignum non vindicari.* Ecl. 8.

——crudelis tu quoque mater:
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.

Cicero. *Vestrum jam hic factum deprehenditur P. C. non meum: at pulcherrimum quidem factum, utrum, ut dixi, non meum sed vestrum.*

CAPVT

CAPVT XXVI.
De Paronomasia.

FIguræ dictionis in repetitione ſonorum ſimilium ſic habent: in repetitione ſonorum, leviter diſſimilium. duæ ſequuntur, Paronomaſia & Polyptoton.

Paronomaſia vel Adnominatio eſt, cùm dictio, literæ aut ſyllabæ alicujus commutatione, ſignificatione quoque commutatur. Verr. II. *Nam ut apertus in corripiendis pecunijs, ſic in ſpe corrumpendi iudicij.* Pro Amerin. *Tametſi non modò ignoſcendi ratio, ſed etiam cognoſcendi conſuetudo de medio ſubiata eſt.* Catil. I. *Vt non amiſſus ex urbe, ſed immiſſus in urbem eſſe videatur.* Ibidem. *Hanc Reipub. peſtem paulliſper exprimi, non in perpetuum comprimi poſſe.*

Tale eſt illud Quintiliani. *Emit morte immortalitatem.* Item. *Neminem poſſe alteri dare matrimonium niſi penes quem ſit patrimonium.*

Martialis hinc joci materiam arripuit.

Litigat & Podagra Diodorus Flacce, laborat:
Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra eſt.

Inde etiam illud eſt Catonis, cui cùm quidam dixiſſet: *Eamus deambulatum*: & ille reſpondiſſet: *Quid opus eſt Deæ? Imò verò (ait Cato) quid opus eſt te.*

CAPVT XXVII.
De Polyptoto.

POlyptoton eſt, cùm ejuſdem originis, variis caſibus voces inter ſe conſonant. Pro Cel. *Ipſius autem veneni qua ratio fingitur? ubi quæſitum eſt?*

quo pacto? cui? quo in loco traditum? Æneid 4.

Littora littoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor: arma armis———

Verr. VII, *Certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc reservetur.* De respons. *Homines te propter pecuniam iudicio liberârunt, hominibus iniuriæ tui stupri dolori non fuit: homines tibi arma, alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dedêrunt: hominum beneficia prorsus concedo tibi.* Æneidos V.

Hunc morẽ, hos cursus, atq. hęc certamina primus
Ascanius, longam muris cùm cingeret Albam,
Rettulit.———

Et apud Quintilianum: *Non ut edam vivo, sed ut vivam, edo.*

CAPVT XXVIII.

Quid Figura Sententiæ, & quæ vis ipsius.

FIgura Dictionis ejusmodi est, Figura Sententiæ, est figura, quæ totam sententiam aliquo animi motu afficit. Virilem autem quandam dignitatem præ superiorum molli & delicata venustate obtinet: ut illic color & sanguis orationis, hic nervi, thoriquę esse videantur. Itaque (ait in Bruto Tullius) *quia sententiarum ornamentis & conformationibus præstat Demosthenes, idcirco à doctis, oratorum est princeps iudicatus.* Et rursus in Oratore idem confirmat, *Sententiarum figuris* [ait] *quia frequentissimè Demosthenes utitur, sunt qui putent eius eloquentiam maximè esse laudabilem. Et verò nullus ferè ab eo locus, sine*

quadam

quadam conformatione ſententia educitur. Nec aliud quidquam eſt dicere, niſi omnes, aut certè pleraſque aliqua ſpecie illuminare ſententias. Sic igitur Tullius Elocutionis principatum huic poſtremo ornamentorum generi attribuit, publico de laudibus ſummi oratoris judicio.

Et certè nullis acrioribus incendiis, fulmina illa Demoſthenis, quę dicuntur, accendi potuerunt: nec ullis flectendorum animorum machinis, elocutio violentior eſſe poteſt. Hic enim, γυμνὸν καὶ ψυχρὸν elocutionis ſumma eſt.

Denique ut ſuperior illa & Troporum, & in verbis figurarum Elocutio, ad dicendum & delectandum multum valeat. Hæc etiam [quod in dicendo caput eſt] ad movendum & pervincendum plurimum valebit, reprehenſáque ideo à nonnullis Romanorum oratorum Atticis, in Cicerone: quem [quòd ejus altior & ardentior eſſet oratio] furere & bacchari arbitrarentur. Sed uſus artis, & ſumma in civitatibus utilitas eam calumniam refutavit.

Figura Sententię, eſt in Logiſmo aut Dialogiſmo. Logiſmus eſt, quando ſine collocutione ſententia figuratur. Eſtque Exclamatio, & Sui ipſius Revocatio: Apoſtrophe, & Proſopopœia.

CAPVT XXIX.

De Exclamatione.

EXclamatio eſt figura in Logiſmo per adverbium exclamandi expreſſum, vel intellectum: magnũ prorſus animi commovendi inſtrumentum, & quidem affectuum variorum. Modò admirationis, *O clementiam admirabilem, atq; omni laude, prædicatione, literis,*

literis, monumentisque decorandam?

Modò desperationis. Pro Milone. *O frustra mei suscepti labores! ô spes fallaces! ô cogitationes inanes meæ!*

Modò optationis. Ovid. Epist.

O utinam tunc cum Lacedæmona classe petebat,
Obrutus insanis esset adulter aquis!

Pro Pomp. *Vtinam, Quirites Virorum fortium atque innocentium tantam copiam haberemus, ut hæc deliberatio vobis difficilis esset, quemnam potissimum tantis rebus ac tanto bello præficiendum putaretis!*

Modò indignationis. In Pis. *O scelus! ô pestis! ô labes!*

Modò irrisionis: ut ibidem. *O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amentem Paulum! rusticum Marium!*

Pro, adhibetur sæpè ad obtestationem, ut in Andria.

Pro deûm atque hominum fidem! quid est, si non
Hæc contumelia est?

En, aliquando triste quid, & miserabile præ se fert. Eclog. 1.

Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? en, quo discordia cives
Perduxit miseros, en queis consevimus agros!

Heu & Eheu, sunt commiserationis, 1. Offic. *O domus antiqua, heu, quam dispari domino dominaris!* Æneid. 4.

——tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
Exstruis; heu regni, rerumque oblite tuarum!

Eclog. 11. Eheu

Eheu, quid volui misero mihi! floribus Austrum
Perditus & liquidis immisi fontibus apros!
Quem fugis, ah demens! ----

Aliquando exclamatio est deprecationis & imprecationis in Heaut.

Vt te quidem Dij Deaque omnes, quantũ est Syre,
Cum istoc invento, cumque incepto perduint!

Æneidos 11.

At tibi pro scelere exclamat, pro talibus ausis,
Dî (si qua est cœlo pietas, quæ talia curet)
Persolvant grates dignas!

Pro Deiotaro. *Dij te perdant, fugitive, ita non modò nequam & improbus, sed fatuus & amens es.* Epiphonema quoque species est exclamationis, quæ ad finem rei narratę & explicatę addi solet: ut cùm Virgilius exposuit omnes causas, quibus Iuno Romanos persequebatur, tamen acclamat. Æneid. 1.

Tantæ molis erat, Romanam condere gentem.

Licentia etiam quæ Græcis παρρησία dicitur, exclamatio quædam videtur. Pro Sylla. *Adeste omnes animis, qui adestis corporibus: erigite mentes, aures q; vestras, & me de invidiosis rebus [ut ille putat] dicentẽ attendite. Ego Consul, cùm exercitus perditorũ civiũ clandestino scelere conflatus, crudelissimũ & luctuosissimũ exitiũ cõparasset, cùm ad occasũ interitũque Reip. Catilina in castris, in his autem templis atque tectis dux Lentulus esset constitutus, meis consilijs, meis laboribus, mei capitis periculis, sine tumultu, sine delectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis atque confessis, incensigne urbem, internecione cives, vastitate Italiã, interitu Rempub. liberavi. Ego vitam omnium civium, statũ*

orbis

orbis terræ, urbem denique hanc, ſedem omnium noſtrum, arcem regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperij, quinque hominum perditorum atq. amentium pœnâ redemi. An me exiſtimaſti hæc iniuratum in judicio non eſſe dicturum, quæ juratus in maxima concione dixiſſem?

Sed Quintilianus hic nullam figuram putat, niſi quatenus ſub hac libertate, quædam lateat adulatio. Pro Ligar. *Vide quàm non reformidem, fide quanta lux liberalitatis & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quantum potero, voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suſcepto bello, Cæſar, geſto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate, ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra te. Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui eum hoc ſciret, tamen me, antequàm vidit, Reip. reddidit.*

In hac Licentia (ait Quintilianus) Orator non ſolùm ad utilitatem Ligarii reſpexit, ſed magis laudare victoris clementiam non potuit. Quamobrem Exclamatio una, magnas prorſus vires habet.

CAPVT XXX.

De Epanorthoſi.

REvocatio ſuiipſius eſt, quando revocatur quidpiam: & eſt ardoris in Exclamatione proximi, veluti refrigeratio & moderatio: eſtque Epanorthoſis aut Apoſiopeſis.

Epanorthoſis Correctio eſt, quando antecedens aliquid revocatur. Epiſt. 1. *Erat hoc mihi dolendum; ſed multò magis illud, quod inimicum meum, meum autem? imò verò legum, judiciorum, otij, patriæ, bonorum omnium,*

omnium. sic amplexabantur, sic in manibus habebant. sic fovebant, sic me præsente osculabantur. Terent. Heaut.

——Filium unicum adolescentulum
Habeo, ah! quid dixi habere me? imò habui
Chremes,
Nunc habeam nec ne, incertum est.——

Hic igitur præteritum aliquid & dictum revocatur. Pro Ligar. *Sed nimis urgeo, commoveri videtur adolescens.* Pro Cœl. *Sed quid ego ita gravem personam induxi?* pro Milone. *Sed finis sit: neque enim præ lachrymis loqui possum: & hic se lachrymis defendi vetat.*

Hic cursus orationis antecedens revocatur, & quasi pœnitentia facti significatur. Ad fratr. *Sed nescio quo pacto, ad præcipiendi rationem, delapsa est oratio mea, cùm id mihi propositum initio non fuisset.*

CAPVT XXXI.
De Aposiopesi.

APosiopesis, Reticentia est, qua sententiæ inchoatæ cursus ita revocatur, ut inde pars ejus aliqua deinceps non dicta intelligatur. Pro Milone. *An ille hujus legis, quàm Clodius à se inventam gloriatus est, mentionem facere ausus esset, vivo Milone, ne dicam Consule? de nostrûm enim omnium: nam audeo totum dicere.* Æneid. I,

Jam cœlum terrámque meo sine numine venti
Miscere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

Logismus Exclamationis & Revocationis ita est: sequitur, qui est in Apostrophe aut Prosopopœia.

CAPVT

Caput XXXII.

De Apostrophe.

APostrophe, Aversio est, quando oratio ad alienam personam convertitur, quam instituta ratio requirit.

Figura non multum cedens, elationis genere, Exclamationi, & persæpè cum ea conjungitur.

Sed Apostrophe ex conditione personarum variè distingui potest: aliàs enim ad humanam personam fit aversio: ut cùm illud Ciceronis directè dictum sit pro Muræna: *Negat fuisse rectum Cato, me consulem, & legis ambitus latorem, & tam severè gesto consulatu, causſam L. Murenæ attingere. Cujus reprehensio me vehementer movet non solum in vobis (Judices) quibus maximè debeo, verùm etiam ut ipsi Catoni, gravissimo atq; integerrimo viro, rationem mei facti probem. A quo tandem (ait) M. Cato, est aquius Consulem defendi, quàm à Consule? Quis mihi in Repub. potest aut debet esse conjunctior, quàm is, cui Respub. à me una tradi-tur sustinenda, magnis meis laboribus & periculis sustentata?* Eodem modo, cùm Anchises narrat Æneæ, quæ futura sit posteritas nepotum. Æneid. 6.

Eruet ille Argos, Agamemnoniáſque Mycœnas
Ipſumque Æacidem genus armipotentis Achilli:
Vltus avos, Troiæ templa & temerata Minervæ,
Quis te, magne Cato, tacitũ, aut te Coſſe relinquat?
Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina
Scipiadas, cladẽ Libyæ? parvoq; potentem (belli,
Fabricium? vel te ſulco Serrane ſerentem?
Quo feſſum rapitis Fabii? tu Maximus ille es

Vnus

Vnus, qui nobis cunctando restitues rem.

Hic Apostrophe est ad Catonem, Cossum, Serranum, Fabium.

Aliàs ab hominibus ad deos fit aversio: ut à Catilina ad Iovem: *Hisce omnibus Catilina, cum summa Reipub. salute, & cum tua peste ac pernicie, cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere, parricidioq; junxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu Iupiter, qui ijsdem, quibus hæc urbs auspicijs à Romulo es constitutus, quem Statorem huius urbis atque imperij vere nominamus, hunc & huius socios à tuis aris, ceterisq; templis, à tectis urbis ac mœnibus, à vita, fortunisq; civium omnium arcebis: & omnes inimicos bonorum, & hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum fœdere inter se ac nefaria societate conjunctos, aternis suppliciis vivos mortuosque mactabis.*

In Apostrophe invocatio insignis est apud poetas. Sic Æneid. 1. cum poeta proposuisset summam thesin totius Æneidos; sic avertitur ad Musam.

Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidve dolens regina deûm, tot volvere casus,
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit: tantæne animis cœlestibus iræ?

Ovid. Metamorph. 1.

Dij, cœptis, nam vos mutastis & illas)
Aspirate meis, primáque ab origine mundi,
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Aliàs, ad rem mutam & inanimatam, velut ad personã, transfertur oratio. Pro Mil. *Religiones mehercule ipsæ, aræq; cùm illam belluam cadere viderunt, cõmovisse se videntur, & jus in illo suũ retinuisse. Vos enim Albani tumuli atq; luci, vos* (inquam) *imploro atque obtestor, vosque*

Vosq; Albanorum obrutæ aræ, sacrorum populi Romani socia atq; æquales, quas ille præceps amentia, cæcis prostratisq; sanctissimis lucis, substructionum insanis molibus, oppressérat.

Hæc figura raró quidem, sed tamen aliquando protinus in proœmio adhibetur. Catilin. 1. *Quousq; tandem, Catilina, abutére patientia nostra? quandiu nos etiam furor iste tuus eludet? quem ad finem sese effrenata jactabit audacia?* Hic verò in Senatu res agitur, ideòque directus sermo ad patres: vnde aversio intelligitur.

CAPVT XXXIII.

De Prosopopœia.

PRosopopœia fictio personæ, qua velut alienam personam, oratione nostra loquentem fingimus. Hic verò ornamentum elocutionis singulare est, magnæq; imprimis audaciæ: ideòque magno consilio, judicioque regendum, ut consentanea personis oratio tribuatur. Poeticum sanè ornamentum, quo uno poetarum laudes præcipuè dijudicantur. In pictoribus Polygnotus præstantiores, Pauson deteriores, Dionysius similes rerum imagines faciebat. Sic in Poetis, Homerus meliores, Hegemon peiores, Cleophon pares personas exprimebat: quin etiam Euripides quales essent: Sophocles quales esse deberent; ut Homerus & Sophocles, tota Poeticę imitationis laude, meritò principes habeantur: Itaque si usquam, certè in hac conformatione, ratio decori diligenter habenda est. Qua de re prudenter monemur ab Horatio in Arte.

Intererit

Intererit multum, Davúsne loquatur, herúsve,
Maturúsve senex, an adhuc florente iuventa
Fervidus, an matrona potens, an sedula nutrix,
Mercatórve vagus, culiórve virentis agelli:
Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis.

Prosopopœia est Imperfecta vel Perfecta.

Prosopopœia Imperfecta est, cùm sermo alienæ personæ leviter & obliquè repræsentatur. Cæsar. 1. Comm. de legatis Helvetiorum: *Qui dicerent sibi in animo esse, sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quod iter nullum haberent aliud: rogare, ut ejus voluntate id sibi facere liceat.* Pro lege Manil. *Hi vos (quoniam liberè loqui non licet) facitè rogant, ut se quoque sicuti caterarum provinciarum socios, dignos existimetis, quorum salutem tali viro commendetis.*

Prosopopœia perfecta est, cùm tota fictio personæ, oratione nostra repręsentatur. Quo in genere & Accessus ad Prosopopœiam, & recessus decorus imprimis esse debet. Sic pro Cœlio excitatur Appius Cœcus, ad objurgandam Clodiæ libidinem: *Exstat igitur* (ait Orator) *ex hac familia aliquis, ac potissimum cacus ille: minimum enim dolorem capiet: qui istam non videbit: qui profectò si exstiterit, sic aget, & sic loquetur.*

Hic apparatus est ad speciem quandam prolusionis: deinde vox & oratio Appii fingitur. *Mulier quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum accommodares? aut tam inimica, ut venenum timeres? Non patrem tuum videras, non patruum, avum, proavum, atavum audieras Consules fuisse? Non denique modo, te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas, clarissi-*

rissimi & fortissimi viri, patriæq; amantissimi, qui simul ac pedem limine extulerat, omnes prope cives virtute, gloria, dignitate superabat, cui cùm ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Cælius tam conjunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nil horum. Quid igitur fuit, nisi quædam temeritas ac libido? nonne te si nostræ imagines viriles non commovebant, ne progenies quidem mea & illa Claudia amulam domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? Non virgo illa Vestalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem, ab inimico Tribuno plebis de curru detrahi passa non est? Cur te fraterna vitia potiùs, quàm bona paterna, & avita, & usq; à nobis cùm viris, tum etiam in fœminis repetita moverunt? Idcóne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpissimorum quotidiè fœdera ferires? Ideò aquam adduxi, ut eo tu incestè uterere? Ideò viam munivi, ut eam tu alienis viris comitata celebrares? Hæc Prosopopœia est Appii Claudii: ad quam deponendam, brevis revocatio ad extremum ponitur his verbis. *Sed quid ego (judices) ita gravem personam induxi, ut & verear, ne se idem Appius repente convertat, & Cælium incipiat accusare, illa sua gravitate censoria.*

Sic Æneæ Prosopopœiam, Virgilius Æneidos I. composuit, cùm Æneas sociis cibum vinumque.

Dividit, & dictis mœrentia pectora mulcet:
O socii (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi graviora, dabit Deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem, penitùsque sonantes
Accestis scopulos: vos & Cyclopea saxa
Experti, revocate animos, mœstumque timorem
Mittite; forsan & hæc olim meminisse juvabit,

Per

Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate & vosmet rebus servate secundis.
Talia voce refert, curisque ingentibus æger,
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Hic Poeta Æneam non humeris, sed verbis ita sustinuit, ut Æneas ipse Æneam veriùs exprimere non potuerit.

Eadem figurâ licet mutis & inanimatis rebus, sermonem dare cujusmodi illa sunt in Catilinam majorum laterum, cùm patriam loquentem Orator inducit. *Si te* (ait) *parentes timerent atque odissent tui, neque illos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes: nunc te patria, quæ communis est omnium nostrûm parens, odit ac metuit, & jamdiu de te nihil judicat, nisi de parricidio suo cogitare: hujus tu neq; auctoritatem verebere? neq; judicium sequêre? neque vim pertimesces? Quæ tecum Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur. Nullum jam tot annos facinus exstitit, nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera: tu non solùm ad negligendas leges & quæstiones, verum etiam ad evertendas perfringendásque valuisti. Superiora illa quanquam ferenda non fuerunt, tamen ut potui, tuli: nunc verò me totum esse in metu propter te unum, quicquid increpuerit, Catilinam timeri, nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quamobrem discede, atq; hunc mihi timorem eripe, si est verus, ne opprimar: sin autem falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Hæc si tecũ, ut dixi, patria loquatur, nonne impetrare debeat, etiamsi vim adhibere non possit.*

Hic vides quam decorè & suscepta & deposita sit persona,

Et paulò post, talis in eadem oratione, prosopopœia Reip. *Etenim si mecum patria (quæ mihi vita mea multò est charior) si cuncta Italia, si omnis Respub. loquatur*, M. Tulli, quid agis? &c.

Tandem persona ita deponitur. *His ergo sanctissimis Reipub. vocibus, & eorum hominum, qui idem sentiunt, mentibus, pauca respondebo.* Sed satis de Prosopopœia, schemate quo tanquam aliquo in scenis pegmate, quævis non solùm hominum, sed etiam deorum persona à poetis effingitur. Quapropter isto poetico spiritu orator velut afflatus, imprimis admirabilis est.

Caput XXXIV.
De Addubitatione.

Logismus sententiarum adhuc fuit. sequitur Dialogismus, qui est in Interrogatione & Responsione.

Interrogatio Deliberatione & Occupatione figuratur.

Deliberatio est, cùm varias tanquam consultationis rationes, subinde interrogamus, quo in genere suspensis diutiùs audientium animis, aliquando inexpectatum quidpiam majus aut minus expectatione statuit.

Deliberatio est in Addubitatione aut communicatione.

Addubitatio seu ἀπορία, est deliberatio nobiscum. Pro Cluent. *Equidem quod ad me attinet, quò me vertam, nescio: negem fuisse illam infamiam corrupti judicij? negem illam rem agitatam in concionibus? jactatam in judicijs? commemoratam in Senatu? evellam ex animis homi-*

hominum tantam opinionem, tam penitus insitam, tam vetustam? Non est nostri ingenij: vestri auxilij est (judices) hujus innocentiæ, sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma, atque in communi incendio subvenire. Æneidos IV.

En quid agam? rursúsve procos irrisa priores
Expetiar: Nomadumq; petam connubia supplex,
Quos ego sum toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atque ultima Teucrûm
Iussa sequar?——

Tandem responsio Addubitationis sequitur.

Quin morere, ut merita es, ferróque averte dolorem. Philip II. *Quid putem? contemptúmne me? non video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij, quid despicere posset Antonius. An in Senatu facillimè detrahi posse credidit? Atqui ordo, clarissimis civibus benè gesta Reipublica testimonium multis, mihi uni, conservata dedit. An decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. quid enim plenius, quid uberius, quam mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profectò est: Non existimavit sui similibus probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus.*

CAPVT XXXV.
De Communicatione.

COmmunicatio vel κοινωνία, est deliberatio cum aliis. Pro Quintio. *Ego pro te unum hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cùm tempus erat, consulere oblitus es. Quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quint. M. Marcelle, Vadimonium mihi*

non obijt quidam socius & affinis meus, qui cùm mihi necessitudo vetus, controversia de re pecuniaria recens intercedit: postulone à Prætore, ut ejus bona mihi possidere liceat, an cùm Romæ domus ejus, uxor, liberi sunt, domum potiùs denunciem? quid est quod hac tandem de re vobis possit videri? Profectò si rectè vestrā bonitatē atq; prudentiam cognovi, non multùm me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri: primum expectare, deinde si lætitare, ac diutiùs ludificare videatur, amicos convenire, quærere quis procurator sit, domum pronunciare: dies vix potest quàm multa sint, quæ respondeatis antè fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremam ac necessariam devenire. Ver. VII. *In Tricalino (quem locum fugitivi jam antè tenuerunt) Leonida ejusdem Siculi familia in suspicionem vocata est conjurationis: res delata est ad istum: statim (ut par fuit) jussu ejus homines qui nominati erant, comprehensi sunt, adductiq; Lilybæum domino denunciatum est, ut adesset: caussâ dictâ, damnati sunt. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse aut prædam expectatis aliquam? nolite usquequaque, eadem quærere in metu belli, furandi quis locus potest esse? etiam si qua fuit in hac furandi occasio prætermissa est. Tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cùm denunciavit ut adesset: fuit nundinatio aliqua, & isti non nova ne caussam diceret: etiam alter locus, ut absolveretur. Damnatis quidem servis, qua prædandi potest esse ratio? produci ad supplicium necesse est: testes enim sunt, qui in consilio fuerunt, testes publica Tabula, testes splendidissima civitas Lilybætana, testis honestissimus maximúsq; conventus civium Romanorum. Nihil potest, producendi sunt. Itaque producuntur, & ad palum alligantur. Etiamnum mihi expectare videmini, Judices, quid deinde factum sit; quod iste nihil unquam fecit sine*

aliquo quæstu, atque præda. Quid in ejusmodi re fieri potuit? quid commodiũ est? Expectate facinus quam vultis improbum unicã tamen expectationem omniũ. Nomine sceleris, coniurationisque damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repentè multis millibus hominum inspectantibus, soluti sunt, & Leonida illi domino redditi.

CAPVT XXXVI.

De Occupatione.

ATque ejusmodi est Dialogismus Deliberationis: Dialogismus Occupationis sequitur: cùm alieni consilii interrogationem occupamus, eique Responsionem subjicimus. Ideòque Dialogismus hic à priore parte Occupatio, à posteriore Subiectio dicitur: Græcè προλῆψις appellatur.

Occupatio ferè Prosopopœiam coniunctam habet: ideòque aliàs obliqua, aliàs perfecta est. Pro Amerin. *Credo ego vos [iudices] mirari, quid sit, cùm tot summi oratores, hominesque nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, &c.*

Tandem responsio subiungitur. *Quæ me igitur res præter cæteros impulit, ne caussam Sexti Roscij reciperem? quia si quis istorum dixisset, quos videtis adesse, & e multò plura dixisse, quam dixisset, putaretur, &c. Ego si omnia liberè dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atque in vulgus emanare poterit.* Sic Ver. I. *Si quis vestrum, iudices, aut eorum qui adsunt, fortè miratur, &c.* Sic pro Cælio. *Si quis, (iudices) fortè nunc adsit, ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ, miretur profectò.*

Est prolepsis hæc procœmiis valdè accommodata.

Occupatio plena est, quę plenam Prosopopœiam

habet. Pro Cæl. *Dicet aliquis, Hac igitur est tua disciplina? sic tu institutis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit, & tradidit, ut in amore & voluptatibus adolescentiam suam collocaret? & hanc tu vitam & studia defenderes? Ego si quis (judices) hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continentiæ fuit: ut respueret omnes voluptates, omnemque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret, quem non quies, non aquæ tum studia, non ludi, non convivia delectarent, nihil in vita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude & cum dignitate conjunctum: hunc meæ sententiæ divinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror, Camillos, Fabricios, Curios, omnesque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt.* Occupamus aliquando isto genere cogitationem nostram, & objicimus adversario, ipsumque respondentem contra fingimus. Pro Quint. *De re pecuniaria cupio contendere: non licet. At ea, controversia est: nihil ad me attinet. Causam capitis dicam oportet. Accusa, ubi ita necesse est. Non* [inquit] *nisi tu antè novo modo, priore loco dixeris. Dicendum necessario est: præstituenda hora ad arbitrium nostrum Iudex ipse arcessetur: quid tum? tu aliquem patronum invenies, hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum & gratiam neglexit.*

Caput XXXVII.

De Permissione.

ERgo hę sunt interrogationis figuræ, in Deliberatione & Occupatione. Responsio, Permissione & Concessione figuratur.

Per-

Permissio est, cum facti cujuspiam licentia condonatur. Agrar. II. *Si quid est, quod indagaris, invenieris, ex tenebris erueris, quanquam iniquum est, tamen consume sanè, quoniam commodum est, quoniam tu quidem attulisti.*

Aliquando Ironia permiscetur. Æneidos IV.

——— & Jove missus ab alto
Interpres Divûm, fert horrida jussa per auras.
Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat, neque te teneo: neque dicta refello.
I, sequere Italiam ventis: pete regna per undas.

Ironia in sequenti exemplo apertior est. Pro Flac. *Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos: nimia pietatis & summi amoris in patriam vicissim nos pœnas (si ita Dijs placet) sufferamus.*

CAPUT XXXVIII.

De Concessione.

COncessio est, cùm dictum aliquod aut argumentum condonatur. Ver. VII, *Sit sacrilegus, sit fur, ut flagitiorum omnium, vitiorumque princeps, at est bonus Imperator.* Æneid. X.

Italiam petijt fatis auctoribus: esto. Æneid. VII.
Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo.
Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis:
Attrahere atque moras tantis licet addere rebus.

Delectat hoc ornamentum in oratione præcipuè cùm id concedimus, quod ei cui conceditur, nocet: ut sæpè fit in contentionibus, & controversiis.

Pro

Pro Ligar. *Habes igitur Tubero (quod est accusatori maximè optandum) confitentem reum, sed tamen hoc ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaque priùs de vestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarij ullam culpam reprehendatis.*

CAPVT XXXIX.

De Epilogo Elocutionis.

ATque hæc de ornamentis Elocutionis, quæ quo plura concurrerint, eò pleniorem ornatum orationis efficiant necesse est. Vt in illo exemplo Ligarianæ defensionis: *Certè contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum? qua tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* Hic Metonymię variæ sunt: *gladius, armorum* pro subiecto homine. Sed Metaphoræ sunt illustriores, *ardor*: imprimisque illæ sensum & actum tribuentes rebus inanimatis, *gladio, mucroni, armis, agebat, petebat, sensus*: Tum Synecdoche, *mucro* pro *gladio*: *latus* pro toto homine. Tum in verbis *agebat, petebat, cupiebas, optabas*, sunt Epistrophæ soni, tametsi in clausula illa, *mucro petebat*, numerus est poeticus. Denique in sententia tota est Apostrophe, vehementis & instantis Interrogationis. Quibus omnibus Troporum, Figurarumque generibus, sic usus Orator esse dicitur, ut Cæsari, quamvis & judici & adversario, tamen velut

velut incantato & ſtupefacto, color variè mutatus ſit, & libelli quidam è manibus exciderint.

Illa videlicet Platonis γοητεία fuit,
illáque flexanima, dominá-
que ſummi Impera-
toris oratio.

AVDO-

AVDOMARI TALÆI Rhetoricæ LIBER SECVNDVS

De Pronunciatione.

CAPVT I.

De præstantia Pronunciationis.

ELocutionis (quę prima pars facta est artis Rhetoricæ) præcepta in Tropis & Figuris exposita sunt. Veniamus ad Pronunciationem, partem alteram institutæ artis & doctrinę.

Pronunciatio est apta Elocutionis enunciatio.

Hanc partem Rhetoricæ artis, Aristoteles primus animadvertisse videri voluit, vireſque maximas habere docuit, exemplo histrionum, quibus agentibus poemata longè gratiora sunt, quàm si poetę ipsi pronunciarent. Tullius verò Oratorio Tertio, cùm de Elocutionis ornamentis dixisset: *Sed hæc ipsa* (ait) *omnia perinde sunt, ut aguntur: Actio in dicendo una dominatur: sine hac summus Orator esse in numero nullo potest, mediocris hac instructus, summos sæpè superavit.*

Huic primas dedisse Demosthenes dicitur, cùm rogaretur, quid in dicendo esset primum; huic secundas

cundas, huic tertias. Quo mihi melius etiam illud ab Æschine dictum videri solet, qui cùm propter ignominiam judicii, cessisset Athenis, & se Rhodum contulisset, rogatus à Rhodiis, legisse fertur orationem illam egregiam, quàm in Ctesiphontem contrà Demosthenem dixerat: quâ perlectâ, peritum est ab eo postridiè, ut legeret illam etiam quæ erat contrà á Demosthene pro Ctesiphonte edita. Quam cùm suavissima & maxima voce legisset, admirantibus omnibus, *quanto* (inquit) *magis admiraremini, si audissetis ipsum?* Ex quo satis significavit, quantum esset in actione, qui orationem eandem, aliam esse putaret, actore mutato. Et certè infantes, actionis dignitate, eloquentiæ sæpè fructum tulerunt: & diserti, deformitate agendi, multi infantes putati sunt. Cuius rei magnum argumentum Hortensius est, diu princeps oratorum, postea æqualis Ciceroni, perpetuò autem secundus: cujus tamen scripta tam longè abfuerunt ab illa vivę eloquentiæ fama, ut appparereț aliquid placuisse eo dicēte, quod postea legentes non invenerint. Quamobrem in hanc imprimis Rhetoricæ partem, omnia illa Platonis Aristoteliſq; probra justissimè conferentur: omneſq; ὀλοφωσίας, κομμώσεως, κολακείας, γοητείας, ψυχαγωγίας, insidiæ in hac una parte reperientur.

Artis tamen hujus tantæ magistri nobis desunt, Phonaschus, Scenicus histrio, Lanista, Palestricus, Demosthenes & Cicero, id est verus orator, cujus exemplo eloquentiæ discipulus exerceatur. Itaque tanto majore industria hic opus est, quia magistri illi vivi, nusquam sunt, tantumque picti in libris vix apparent.

CAPVT

Caput II.

De moderatione Vocis.

PArtes pronunciationis duæ sunt : Vox, unde Pronunciatio: & Gestus, unde Actio dicitur. Atq; harũ partiũ altera ad aures, altera ad oculos attinet, per quos duos sensus, ad animum omnis ferè cognitio pervenit, Sed de Voce prius: cujus bonitas optanda quidem nobis est primum, deinde quęcunque ea fuerit, tuenda & exercenda : sic ut omnia quę proferentur, sono vocis, rebus quæ dicuntur, accommodato, proferantur.

Vocis autem unum est generale pręceptum, ne sit gravissima, neve acutissima.

Nam summisso illo murmure, debilitatur omnis intentio, contrà autem dicere omnia clamosè insanum est.

Itaque in intermediis, inter imum supremumque, spatiis est consistendum.

Atque ad Vocem obtinendam (ait Tullius) nihil est utilius, quàm crebra mutatio: nihil pernicioſius, quàm effusa sine intermissione, contentio. Quid? ad aures nostras, & actionis suavitatem, quid est vicissitudine & varietate, & continuatione aptius? Itaque ad hanc vocis moderationem, Gracchus tantam scientiam & diligentiam adhibuit, ut servum Lycinium literatum hominem & peritum, post se occulto loco haberet, qui concionanti inflaret eburneolâ fistulâ sonum, quo illum aut remissum excitaret, aut à contentione revocaret.

In omni quippe voce est quiddam medium : sed

suum

ſuum cuique voci. Hinc gradatim aſcendère vocem, utile & ſuave eſt, [nam à principio clamare, agreſte quiddam eſt) & illud idem ad firmandam vocem eſt ſalutare.

Deinde eſt quiddam contentionis extremum, quod tamen inferius eſt, quam acutiſſimus clamor: quo te fiſtula progredi non ſinet, & tamen ab ipſa contentione revocabit. Eſt item contra quiddam, in remiſſione graviſſimum quoque tanquam ſonorum gradibus deſcenditur.

Hęc varietas, & hic per omnes ſonos vocis curſus, & ſe tuebitur, & actioni afferet ſuavitatem. Sed fiſtulator domi relinquendus, ſenſus hujus conſuetudinis ad uſum deferendus.

Iſta eſt inæquabilitas, cui contrariam μονοτονίαν Quintilianus cum Cicerone valde item fugiendam cenſet.

Sed enim vocalis hujus varietatis, moderatrix eſſe debebit animi cogitatio. Hæc enim ſumma cauſſa eſt pronunciationis, ut vox ſit animi interpres & nuntia. Sunt enim voces, ut nervi in fidibus atque ita ſonant, ut à motu animi ſunt pulſæ.

CAPVT III
De voce in ſingulis verbis.

RAtio igitur Vocis erit in Singulis verbis, vel in tota Sententia.

De verborum autem ſingulorum pronunciatione ita Quintilianus præcipit: *Proponamus nobis* [*ait*] *illud Ciceronis in oratione nobiliſſima pro Milone principium: nonne ad ſingulas penè diſtinctiones, quamvis in eadem facie, tamen quaſi vultus mutandus eſt? Etſi*

Vereor

vereor (judices) ne turpe sit pro fortissimo viro dicere inepientem timere. Etiamsi est toto proposito contractum atque summissum, quia & exordium est, & sollicitum exordium: tamen fuerit, necesse est, aliquid plenius & erectius, dum dicit Pro fortissimo viro: quàm cùm, Etsi vereor & Turpe sit: & Timere, lam secunda respiratio increscat oportet, naturali quodam conatu, quo minùs pavidè dicimus, quæ sequuntur, & quo magnitudo animi Milonis ostendatur, Minimèq; deceat: cùm Titus Annius ipse magis de Reipub salute, quàm de sua perturbetur. Deinde quasi objurgatio sui est: Me ad ejus causam parem animi magnitudinem afferre non posse. Tum invidiosiora. Tamen hoc novi judicij nova forma terret oculos. Illa verò jam penè apertis [ut aiunt] tibijs: Qui quocunq; inciderint, veterem consuetudinem fori, & pristinum morem judiciorum requirunt. Nam sequens, latum etiam atq; fusum est: Non enim corona concessus vester cinctus est, ut solebat. Quod notavi, ut appareret, non solùm in membris causæ, sed etiam in articulis esse aliquam pronunciandi varietatem, sine qua nihil neque maius, neque minus est. Hæc Quintilianus de pronunciatione singularum vocum: in qua Troporum genera, si qua sunt actuosa, reluceant necesse est. Non enim aliter Ironia neque Metaphora illustrior & animosior intelligitur.

Caput IV.

De Cantico vocis.

SEquitur Pronunciatio totius Sententiæ, in qua figuræ omnis generis, affectusque comprehendunt.

Figuræ

Figuræ autem verborum cum totę sint in numerosis dimensionibus aut repetitionibus, continent illum sine dubio cantum, de quo Tullius & Fabius. *Est (ait in Oratore Tullius) in dicendo etiam quidam cantus obscurior, non hic è Phrygia & Caria Rhetorum epilogus, penè canticum: sed ille quem significat Demosthenes & Æschines, cum alter alteri obijciat vocis flexiones. Dicit plura etiam Demosthenes, ilumque sæpè dicit voce dulci & clara fuisse.* Hæc Tullius. Sequentia Fabius, cum de quodam cantico dixisset. *Tales sunt (ait) illæ inclinationes vocis, quas invicem Demosthenes atque Æschines exprobrant: non ideò improbrandæ: cùm enim uterque alteri obijciat, palàm est utrumque fecisse. Nam neque ille per Marathonis, & Platearum, & Salaminis propugnatores recto sono jurávit neque hic Thebas sermone deflevit.* Hæc Fabius unde Cantum quédam orationis de vocis flexione & suavitate adhibitum ab Oratoribus, intelligimus; qui sanè totus est in illis verborum Figuris. Sed tamen etiam Cantus ipse permiscetur cum cæteris Sententiarum Figuris, cumque totis animi affectibus.

Caput V.

De Vocis Intentione & Remissione.

SED tamen intendendæ vel remittendæ Vocis in oratione tota, quæ est in verbis singulis, prosodia est. Acutæ exemplum est pro Lig. *Vide Cæsar, quam nec formidem, quam a lux tua liberet lætitia, & sapientia mihi apud te dicenti oboriatur. Quantum potero, voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate, ad ea arma profectus*

sum, quæ erant sumpta contra te.

Et hanc Orator ipse contentionem vocis prædixit.

Est acuminis diversa vox, & penè extra organum, cui Græci nomen amaritudinis dederunt, supra modum, ac penè naturam vocis humanæ, acerba: ut cum populus acclamatione adversa, Ciceronem pro Rabirio agentem turbaret: *Nihil (ait) me clamor iste commovet, sed consolatur* [illegible] indicat esse quosdam cives imperitos, sed non multos. *Nunquam (mihi credite) populus Romanus hic, qui silet, Consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur. Quanto jam levior est exclamatio? Quin continetis vocem, indicem stultitiæ vestræ, testē paucitatis.*

Prima illa sunt lentiora: postrema vocis amaritudinem illam habent.

Exemplum gravis & plenæ vocis est. Philip. 11. *Si inter cœnam in tuis immanibus poculis accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu verò populi Romani, publicum negotium gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal implevit.*

In redditione collationis, producenda sunt omnia, trahendę vocales, aperiendæ fauces, quo major quam antea, fœditas exprimatur.

Vocis autem circumplexæ & moderatæ exemplum est pro Lig. *Quid enim Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid agebas?*

CAPVT

CAPVT VI.

De Voce Affectuum.

ATque hæc communis Affectuum ferè omnium. Specialia quædam sunt in singulis Affectibus, quorum pulsum, tactumque voces exprimunt. Itaq; in alio affectu vocis aliud genus est. Qua de re jam ante Aristotelem, Thrasymachus ἐν τοῖς ἠθεσι quædam præceperat. Nec Aristoteles primus videtur id animadvertisse, præsertim cùm ab eo Thrasymachus hac de re appelletur.

In miseratione igitur, vox erit flexibilis, plena, interrupta, flebilis: ut illo Gracchanæ orationis loco. *Quò me miser conferam? quò vertam? in Capitoliúmne? at fratris sanguine redundat. an domum? matremne, ut miseram, lamentantemque videam & abjectam?* Quæ à Graccho Tullius ait acta sic esse oculis, voce, gestu, inimici, ut lachrymas tenere non possent.

In iracundia vox contraria est, acuta, incitata, crebrò incidens. Philip. II. *O præclaram illam eloquentiam tuam, cùm es nudus concionatus! Quid turpius? quid fœdius? quid supplicijs omnibus dignius? nam expectas dum de stimulis fodiam? Hæc te, si ullam partem habes sensus, lacerat, hæc te cruentat oratio. Vereor ne imminuam summorum virorum authoritatem & gloriam: dicam tamen dolore commotus. Quid indignius, quam vivere eum, qui imposuerit diadema, cùm omnes fateantur jure interfectum esse, qui abjecerit?*

Talem vocem requirit Reticentia illa:

Jam cœlum, terramq. meo sine numine venti &c.

In metu & verecundia contractus & hæsitans sonus est. Terent. Eunuch.

Totus Parmeno tremo horreóque, postquam aspexi hanc.

Talis vox Ciceronis fuit in plerisque exordiis: ut pro Deiotoro etiam significatur: *Cùm in omnibus causis gravioribus, C. Cæsar, initio dicendi commoveri soleam vehementius, quàm videtur velusum, vel ætas mea postulare, tum in hac caussa ita me multa perturbant, ut quantum mea fides, studij mei afferat, ad salutem Regis Deiotori defendendam, tantum facultatis, timor detrahat.*

In voluptate, tenerum, lene, effusum, hilaratum vocis genus optatur. Qualis est illa vox Æneæ, pictum in Tapetis Troiæ excidium intuentis:

Constitit, & lachrymans, Quis iam locus inquit Achate.
Quæ regio in terris, nostri non plena laboris?
En Priamus: sunt hîc etiam sua præmia laudi,
Sunt lachrymæ rerum, & mentẽ mortalia tangunt
Solue metus: feret hæc aliquem tibi fama salutẽ.

Dolor sine commiseratione, grave quiddam & imo pressu, ac sono obductum, requirit. In Pison. *Meministi cænum, cum ad te quinta ferè hora, cum C. Pisone venissem, nescio quò è gurgustio te prodire, involuto capite soleatum? & cum isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te uti valetudinis, quòd diceres violentis te quibusdam medicamentis solere curari? quàm nos caussam eum accepissemus? (quid enim facere poteramus?) paulisper stetimus in illo gaweorum tuarum vidore atque fumo, unde tu nos cum improbissimè respondendo, tum turpissimè eructando ejeciſti.* In blandiendo, fatendo, satisfaciendo, rogando, levis vox & summissa est. Æneid. IV.

Mens

Mene fugis? per ego has lachrymas, dextrámque tuam, te
(Quando aliud mihi jam miseræ nil ipsa reliqui)
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos:
Si benè quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum: miserere domus labentis, & istam
Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.

Atque hæc de vocis & in singulis verbis, & in totis affectibus, moderatione: ad quam exercendam, optimum esse censet Fabius, ediscere quam maximè varia, quæ flexus omnes habeant, eaque quotidie ita dicere, ut agimus, ut simul in omnia paremur.

Sic Cicero vitium huic moderationi contrarium emendavit. Omnia enim sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione dicebat. Sed peragrata Græcia & Asia, omnium generum Rhetoribus auscultatis, & ad hoc remedium adhibitis, tandem non modò exercitatior, sed propè mutatus rediit. Medicina tamen ista continuata est diutius, ut à cœna post Solis occasum frictiones, & certorum spatiorum inambulationes, tenerentur. Recreandæ voculæ caussa, necesse est mihi ambulare, scribit jam ætate gravis, ad Atticum. Quintilianus hic adjungit, unctiones, temperantiam Veneris & victus.

CAPVT VII.

De Præstantia Actionis.

HActenus de voce: Actionis lex & gestus superest (quam Quintilianus Chironomiam appellat) virtutis multò majoris, quàm ulla vox esse possit.

possit. In iis enim omnibus, quæ sunt actionis, inest quædam vis à natura data : quare etiam hac imperiti, hac vulgus, hac denique barbari maximè commoventur. Verba enim neminem movent, nisi eum, qui ejusdem linguæ societate conjunctus est : sententiæque sæpè acutè, non acutorum hominum sensus prætervolant.

Actio, quæ præ se motum animi fert, omnes movet: iisdem enim omnium animi motibus concitantur, & eos iisdem notis, & in aliis agnoscunt, & in se ipsi judicant. Argumento magno est Pantomimus, qui solo gestu, sine voce, omnia spectantibus significat: ut gestus in tanta per tot gentes linguarum diversitate, tanquam communis hominum sermo esse videatur. Imo vero etiam bestiarum, quæ signis affectus suos enunciant : quin etiam rerum inanimatarum. Sic enim picturæ & imagines tacitæ loquuntur.

Itaque gestus, sermo corporis, & eloquentia rectè à Cicerone nominatus: in eoque summum studium duo summi Oratores, Demosthenes & Cicero posuere.

Demosthenes speculum grande intuens, componebat actionem, & gestum corporis : & quamvis fulgor ille sinistras imaginationes redderet, suis demum oculis, quod efficeret, credidit. Quin etiam Satyrum histrionem ad eas artes magistrum adhibuit. Et Cicero histrionibus quoque hujus doctrinæ magistris, Roscio Comœdo, & Æsopo Tragœdo usus est.

Chironomiam verò Quintilianus anthor est ab Heroicis usque temporibus repetitam, ab ipso etiam Socrate probatam, à Platone quoque in parte civilium

civilium positam virtutum. Quare nec Aristoteles primus id animadvertit.

Caput VIII.

De Gestu Totius Corporis.

Lex una hic summa est, omnes vocis flexiones subsequatur Gestus, non hic verba exprimens Scenicos, sed universam rem & sententiam, non demonstratione, sed significatione declarans, laterum inflexione hac forti & virili, non ab Scena & histrionibus, sed ab armis, aut etiam à palæstra.

Trunco igitur totius corporis orator seipsum moderetur: & virili laterum flexione, gestumque magis ad sensus, quam ad verba accommodet.

Motus gesticulationibus ridiculus est. Sextus Titius tam solutus & mollis in gestu fuit (sicut est in Bruto) ut saltatio quædam nasceretur, cui Titius nomen esset: & Hortensius tanquam histrio, appellatus Gesticularia Dionysia, notissimæ saltatriculæ nomine, ut apud Gellium est: & nominatim à Cicerone dictum, in motu & gestu plus artis habuisse, quàm esset oratori satis. Sed in his immoderatum studium reprehenditur.

Status verò corporis sit secundùm naturam erectus & excelsus: etenim natura

Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Contraria autem mutatio & vacillatio, quam indecora sit. Curionis motus ille argumento est, quem Iulius (ut est in Bruto) in perpetuum notavit, cùm ex eo, in utramque partem toto corpore vacillante, quæsivit, quis loqueretur è lintre, & Q.

Cicvnius, homo impurus, ſed admodum ridiculus. Is cùm Tribuno Pleb. Curionem & Octavium Conſules produxiſſet, Curióque multa dixiſſet ſedente Cn. Octavio collega, qui devinctus erat faſciis, & multis medicamentis, propter dolorem artuum, delibutus: Nunquam (inquit) Octavi, collegæ tuo gratiam referes, qui niſi ſe ſuo more jactaviſſet, hodiè te iſtic muſcę comediſſent.

CAPVT IX.

De Geſtu, Capitis, Frontis, & Oculorum.

ATque hæc de corporis univerſi geſtu. Partium item ſua quædam ratio eſt, & quidem præcipua Capitis, cum illo corporis ſtatu conſentientis. Demiſſo capite humilitas & modeſtia ſignificatur: & hoc geſtu Poeta verecundiam Reginæ exprimit. Æneid. I.

Tum breviter Dido vultum demiſſa profatur.

Eundem modeſtię geſtum proponit Homerus, Vlyſſis exemplo, quem dicit ſteriſſe oculis in terram defixis, immotóque ſceptro, priuſquam illam eloquentiæ procellam effunderet: eoque geſtu par eſt, Ciceronis timorem in principiis, ſignificatum eſſe; quin etiam id teſtificatur oratione illa: *Cum in omnibus C. Cæſar &c.*

Aſpectus vertitur eodem, quò geſtus corporis: exceptis, quę aut damnanda, aut removenda ſunt, ut videamur averſari. Æneid. III.

Dii talem terris avertite peſtem.

Æneidos I.

Haud

Haud equidem tali me dignor honore.

Solo tamen capite gestum facere, aut frequenter facere, vitiosum Scenicis doctoribus visum est. Frontem ferire in dolore, Ciceroni videtur Oratorium: Fabio autem Scenicum.

Sed in ore ac vultu sunt omnia: in eo autem ipso dominatus est omnis oculorum. Vultus autem imago est animi, indices oculi. Quare cùm effeceris, ne quid in eorum aut vultuosum sit, tum oculorum magna debet esse moderatio: qui quot animi motus sint, tot significationes & commutationes habent.

Tullius in Pisone cavillatur oculorum motum. *Cum esses interrogatus* (ait) *quid sentires de Consulatu meo* [*gravis author Calatinus, credo, aliquis aut Africanus, aut Maximus, & non Casonius Semiplacentinus, Calventius*] *respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio*, crudelitatem tibi non placere. Qualis illa nimirum Comici patris interim concitans, interim lenis persona est: similis enim est inæqualitas.

Narium, labrorum, menti, cervicum, humerorum vitia magis notantur. Humeros jactabat Demosthenes: sed hoc vitium ita dicitur emendasse, ut cum in angusto quodā pulpito itans diceret, hasta humero dependens imminerer: ut si calore dicendi, vitare id excidisset, offensatione illa commoneretur.

Caput X.

De Gestu Brachii, Manus, Digitorum.

At Brachium procerius projectum, quasi quodam telum orationis est: continuósque ac decurrentes

currentes locos maximè decet, & cùm ſpecioſius quiddam uberiuſque dicendum eſt. Sicut illud: *Saxa atq; ſolitudines voci reſpondent*: exſpatiatur in latus, & ipſa quodam modo ſe cum militari iſto geſtu fundit oratio.

Siniſtrum verò brachium, ſi quid eo agendum ſit, eò uſque allevandum eſt, ut qua ſinormalem angulum faciat.

Manus autem minus arguta, digitis ſine ſequens verba, non exprimens, tantum poteſt, ut ſine hac trunca videtur actio. Nam cęteræ partes, loquentẽ adjuvant: manus propè ipſa loquitur. Hinc Perſianum illud Satyr. IV.

Ergo ubi commota fervet, plebecula bile,
Fert animus calidæ feciſſe ſilentia turbæ,
Maieſtate manus.

Siniſtra autem ſola, nunquam geſtum facit: dextra ſeſe frequenter accõmodat. Sic junctis manibus addubitatio illa Gracchana agenda eſt: *Quò me miſer conferam? &c.*

Quantus verò ſit junctarum manuum geſtus, exemplum poetę demonſtrat. Æneid. I.

Ingemit & duplices tendens ad ſydera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum, Troiæ ſub mœnib⁹ altis,
Contigit oppetere!

Hic Poeta geſtum pręmonſtravit.

Manus verò complodere, eſt Scenicum.

Atque hęc de univerſa manu: in cuius digitis, ſingularis geſtus quidam eſt: atque ille imprimis maximè communis, quo medius digitus in pollicem contrahitur, explicatis tribus, duoque medii

ſub

ſub pollicem veniunt, & geſtus eſt inſtantior: & tribus pollice preſſis, index ille (quo Craſſum in exprimendo animi dolore atque impetu ſcienter uſum ſignificat Antonius) explicare ſolet. Is in exprobando & indicando (unde ei nomen eſt) alternata ac ſpectante, humerum manu, paulum inclinatus, affirmat: verſus in terram, urget: aliquando pro numero unitatis eſt.

Eſt autem & ille verecundæ orationi aptiſſimus, quo quatuor primis leviter in ſummum coeuntibus digitis, non procul ab ore, aut pectore fertur ad nos manus, & deinde prona ac paululum prolata laxatur. Quintilianus credit hoc modo cœpiſſe Demoſthenem in illo pro Cteſiphonte timido ſummiſſoque principio: ſic item formatam Ciceronis manum, cùm diceret, *Si quid eſt in me ingenij (iudices) quod ſentio quam ſit exiguum*, &c.

Atque digitorum geſtus tam inſignis eſt. Vetat tamen Tullius, ne ullæ ſint argutiæ digitorum, ne ad numerum cadat articulus.

Fit & ille habitus, qui pacificator in ſtatuis ſolet eſſe, qui inclinato in humerum dextrum capite, brachio ab aure protenſo, manum, infeſto pollice, extendit: qui quidem maximè placuit iis, qui ſe dicere ſublata manu jactabant.

CAPVT XI.

De Geſtu Pectoris, Femoris, Pedis.

IN ceteris vitia ferè notata ſunt: ut pectus ac ventrem proiicere; cædere etiam pectus, Fabio Sceuicum eſt.

At femur ferire (quod Athenis primus feciſſe cre-

creditur Cleon) vistratum & indignatos decet, & excitat auditorem.

In pedibus verò ſtatus & inceſſus obſervatur.

In dextrum ac lævum latus vacillare, alternis pedibus inſiſtendo, ridiculum eſt.

Supploſio tamen pedis in contentionibus, & incipiendis & finiendis, eſt opportuna.

Inceſſus permiſſus eſt oratori, ſed [illegible], & tantùm in cauſis publicis, ubi ſuggeſtum amplum & ſpacioſum eſt, ubi etiam multi ſunt judices: proindeque in Senatu, ubi plures, & in concione, ubi longè plurimi Diſcurſare tamen ineptiſſimum: urbaneque Flavius Virginius interrogavit de quodam ſuo Antiſophiſte, *quot millia paſſuum declamaſſet.*

Atque hæc de corporis geſtu, qui magnis oratoribus inſtrumentum eloquentię prorſus admirabile fuit. Quin adverſus oratores, hujus ipſius artificii faſtidioſos contemptores, argumentum hinc ſumptum eſt. Nam cùm Tullius adverſus Callidium, hęreſios illius oratorẽ diceret, pro argumento refutationis poſſit, quod veneni ſibi comparati cauſſam tam ſolutè egiſſet, tam leniter, tam oſcitanter, tam ſine corporis geſtu, *Tu Marce Callidi (inquit) niſi fingeres, ſic ageres? præſertim cùm iſta eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrimè ſoleas, tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi? qui etiam ex infantium ingenijs elicere voces & querelas ſolet. Nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percuſſa, non femur: pedis (quod minimum eſt) nulla ſupploſio. Itaque tantùm abfuit, ut inflammares noſtros animos, ſomnum iſto loco vix tenebamus.* Sic Tullius Callidium in ipſo foro, tanquã in aliquo Rhetoricę ludo, condiſcipulũ non ſatis in arte, quã profiteretur, attentum & conſideratum vellicavit.

FINIS.

INDEX CAPITVM IN DUOS AVDOMARI TALÆI Rhetoricæ Libros.

CAP.		PAG.
1	Quid Rhetorica, & quantas habeat vires.	5
2	Quid Tropus, κατάχρησις, ὑπερβολὴ, ἀλληγορία.	6
3	Metonymia causſæ quid.	8
4	Metonymia effecti quid.	9
5	Metonymia ſubiecti quid.	9
6	Metonymia adjuncti quid.	11
7	Ironia quid.	13
8	Metaphora quid.	15
9	Synecdoche membri quid.	17
10	Synecdoche ſpeciei quid.	18
11	Synecdoche integri quid.	19
12	Synecdoche generis quid.	20
13	Troporum epilogus.	20
14	Figura quid, & quid Figura Dictionis.	21
15	Dimenſio ſonorum, poetica vel oratoria.	23

16 *Metrum quid, ejusque primi autores.* 24
17 *Numerus Oratorius quid, & ejus origo.* 27
18 *Quomodo observatus.* 28
19 *Epizeuxis soni & dictionis.* 32
20 *Anadiplosis quid.* 34
21 *Climax quid.* 34
22 *Anaphora seu Relatio quid.* 35
23 *Epistrophe seu Conversio quid.* 36
24 *Epanalepsis seu Resumptio quid.* 37
25 *Epanodos seu Regressio quid.* 38
26 *Paronomasia quid.* 39
27 *Polyptoton quid.* 39
28 *Quid Figura sententiæ, & quas vires habeat ad movendum præ venustate Figuræ Dictionis.* 40
29 *Exclamatio quid.* 41
30 *Epanorthosis quid, & quam varii usus.* 44
31 *Aposiopesis quid.* 45
32 *Apostrophe quid.* 46
33 *Prosopopœia quid, quantæque & audaciæ & prudentiæ.* 48
34 *Addubitatio quid, & quanti usus.* 52
35 *Communicatio quid.* 53
36 *Occupatio quid.* 55
37 *Permissio quid.* 56
38 *Concessio quid, & cuius usus.* 75
39 *Tropi & figuræ quò plures concurrunt, tantò plus efficiunt.* 58

In Librum Secundum.

1 *Pronunciatio quid.* 60
2 *Pronunciationis partes, vox & gestus.* 62
3 *Vocis ratio in singulis verbis.* 63
4 *Vocis cantus à Cicerone, Demosthene, Æschine, Quintiliano.* 64
5 *Vocis intentio & remissio quid.* 65
6 *Vox affectuum à Thrasimacho primum observata, non ab Aristotele.* 67
7 *Actionis lex chironomia & præstantia.* 69
8 *Gestus subsequatur vocem.* 71
9 *Gestus capitis in modestia & metu.* 72
10 *Gestus brachii tanquam teli ubi deceat.* 73
11 *Gestus pectoris ferè Scenicus.* 74

FINIS.

INDEX

In Librum Secundum.

COLLOQVIORVM SCHOLASTICORVM LIBRI QUATUOR.

AUTHORE

MATURINO CORDERIO,

ab ipso auctè & recogniti.

Est ipsis purus inest sermo, brevis, atque Latinus,
Hic bene vivendi sunt documenta simul.

EDINBVRGI
Excudebant haeredes Andreae Hart. 1637.